ECLI:LV:AT:2019:0710.C30292615.1.S
Lieta Nr. C30292615, SKC-40/2019
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2019.gada 10.jūlijā

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Zane Pētersone,
senatore Inta Lauka,
senators Valerijs Maksimovs

izskatīja rakstveida procesā civillietu valsts SIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ prasībā pret SIA „TV NET" par atvainošanās publicēšanu un nemantiskā kaitējuma atlīdzības piedziņu par goda un cieņas aizskārumu sakarā ar SIA „TV NET" kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017.gada 24.janvāra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] Valsts SIA (turpmāk – VSIA) „Latvijas Nacionālā opera un balets" (pirms nosaukuma maiņas – „Latvijas Nacionālā opera"; turpmāk arī – LNOB un LNO), /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ 2014.gada 7.novembrī cēla Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā prasību pret SIA „TV NET", lūdzot:

1) uzlikt SIA „TV NET" pienākumu publicēt atvainošanos par VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ goda un cieņas aizskaršanu interneta portāla *www.tvnet.lv* sadaļas „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs";

2) piedzīt no SIA „TV NET" VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 129 873 *euro*;

3) piedzīt no SIA „TV NET" /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 1 *euro* katram;

4) piedzīt no SIA „TV NET" prasītāju labā tiesāšanās izdevumus.

Prasībā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] Atbildētāja SIA „TV NET" 2014.gada 4.augustā interneta portālā *www.tvnet.lv* publicēja rakstu ar nosaukumu „Kā Latvijas Nacionālā opera kļuva par Putina galma publisko namu", kurā žurnālists ar pseidonīmu Olivers Everts nepieļaujami rupji un aizskaroši vērsās pret VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" valdi – /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ – par operas telpu izīrēšanu /pers. I/ privāta pasākuma rīkošanai 2014.gada 29.jūlijā.

Rakstā ietverts šāds teksts:

„
Tas ir Krievijas mūsdienu monarha Putina galms, kas katru vasaru pulcējas Jūrmalā (ar ZZS politiķa /pers. N/ ielūgumu un atbalstu), un šogad viņiem izdevās arī apgānīt un pazemot mūsu kultūras lepnumu Nacionālo operu, uz vienu nakti padarot to par mūslaiku Hitlera un Staļina mantinieka Putina galma publisko namu. Ar Nacionālās apvienības atbalstu ieceltā LNO valde ar /pers. C/ vadībā atdevās Kremļa un Putina lakstīgalu diriģentam un patronam /pers. I/, kā arī viņa viesiem par 129 tūkstošiem eiro. Atdevās ciniski un Latvijas nodokļu maksātājus pazemojoši. Jo ar naudu, ko LNO maksājam mēs, esot par maz valdes ambīciju īstenošanai un tāpēc Operas zāle bija jāpadara par Kremļa bordeli, kurā tusēt bija ļauts kaismīgākajiem putinasosiem ne tikai no Krievijas, bet arī vismaz pāris uzticamākajiem Putina rokaspuišiem no Latvijas – /pers. R/ ar savu sievu un /pers. A/ ar savu sekretāri. /pers. C/, /pers. E/ un /pers. D/ (LNO valde) atdevās Kremļa galmam Toma Džonsa mūzikas pavadībā un uz krēsliem dejojošu krievu solistu klātbūtnē, atdevās zem galdiem, kas bija klāti ar Putina virtuvē pagatavotiem siltiem astoņkāja salātiem, kraukšķīgiem kalmāriem, sutinātām zandarta filejām ar seleriju biezputru baltvīna mērcē, grilētu Jaunzēlandes jēru un Andalūzijas gaspačo ar omāriem. Turklāt šie galdi bija speciāli ienesti opernama parterā un beletāžā, kur parasti notiek skatīšanās uz skatuvi, nevis uz omāriem un jēra fileju.
„

[1.2] Publicējot minētos izteikumus, atbildētāja aizskāra prasītāju Satversmes 95.pantā nostiprinātās tiesības uz goda un cieņas aizsardzību un pārkāpa likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7.panta piekto daļu, kas aizliedz publicēt informāciju, kura aizskar fizisko un juridisko personu godu un cieņu un ceļ neslavu.

[1.3] Vērtējot iepriekšminētās frāzes, secināms, ka VSIA „LNOB" telpu izīrēšana tiek salīdzināta ar intīma rakstura pakalpojumu sniegšanu – orģiju, kuras laikā VSIA „LNOB" vadība „apkalpoja" /pers. I/ un viņa viesus. Izmantojot rupjus un aizskarošus izteikumus, autors lasītajam dod tiešu mājienu, ka /pers. C/, /pers. E/ un /pers. D/ konkrētajā situācijā būtu uzskatāmi par prostitūtām.

Šādu rupju un aizskarošu aprakstu publicēšana masu informācijas līdzeklī aizskar prasītāju godu un cieņu, jo raksts ietver rupju personisku apvainojumu, kas mazina prasītāju sabiedrisko novērtējumu, nav balstīts uz faktiem, ir pretrunā sabiedrības morāles normām un ir klaji aizskarošs.

[1.4] Raksta publicēšana sadaļā „Viedokļi" neatbrīvo atbildētāju no atbildības, jo tiesības uz vārda brīvību, tostarp brīvi izplatīt informāciju un paust viedokļus, nav absolūtas. Saskaņā ar Satversmes 116.pantu un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Cilvēktiesību konvencija) 10.panta otro daļu tās var tikt ierobežotas, lai aizsargātu personas godu un cieņu.

[1.4.1] Gan Latvijas judikatūrā, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) spriedumos atzīts, ka viedoklis var aizskart personas godu un cieņu, ja tas ir bijis rupjš vai nesamērīgi aizskarošs. Lai sniegtu asu un negatīvu personas vērtējumu, ir jāpastāv zināmam pamatam, un viedoklis var būt nesamērīgi aizskarošs īpaši tad, ja tam trūkst jebkādas faktiskās bāzes. Tādēļ ir jāvērtē, vai pastāv kādi notikumi vai cietušā paša kādas darbības, kas ir radījušas pamatu konkrētam viņa personības vai darbības vērtējumam. Attiecībā uz viedokļiem vai kritiku, kas izteikta asā un spēcīgā formā, uzsvērts, ka vārda brīvība aizsargā ne tikai informācijas saturu, bet arī formu, kādā tā pausta, taču viedoklis principā nedrīkst būt izteikts rupjā veidā.

[1.4.2] Rakstā apgalvotajam, ka LNOB telpu izīrēšana /pers. I/ privāta pasākuma rīkošanai nav no Kremļa ietekmes brīvs pasākums, bet ir

politiskā provokācija, nav faktiskās bāzes.

[1.4.3] SIA „LNOB" bauda augstu prestiža līmeni Latvijā. Visiem rakstā minētajiem valdes locekļiem ir laba reputācija, /pers. C/ /../gadā apbalvots ar IV šķiras Triju Zvaigžņu ordeni.

[1.5] SIA „TV NET" saskaņā ar Civillikuma 1635.panta pirmo daļu ir atbildīga par prasītāju goda un cieņas aizskārumu, jo tas radies raksta publicēšanas rezultātā. Līdz ar to nav nozīmes, kāda veida tiesiskās attiecības pastāv vai pastāvēja starp atbildētāju un raksta autoru. Raksts sākotnēji publicēts sadaļas „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs", kas liecina, ka atbildētāja rakstu pozicionēja kā savu (tādu, kas atspoguļo tās personīgo izpratni par konkrēto situāciju), tādējādi uzņemoties atbildību par tā saturu.

[1.6] Atbilstoši likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 21.panta pirmajai daļai prasītāji ir tiesīgi prasīt atbildētājas atvainošanos par goda un cieņas aizskaršanu, publicējot paziņojumu par atvainošanos tādā pašā šriftā atbildētājas interneta portāla sadaļas „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs".

[1.7] Nosakot mantisko kompensāciju par goda un cieņas nepamatotu aizskaršanu, tiesai jāņem vērā raksta izplatīšanas publiskums, plašums, aizskāruma smagums attiecībā pret personu, sekas, pušu personība u.tml. Piespriežamajai summai jāizpilda taisnīguma, prevencijas un samierināšanas funkcija.

[1.7.1] Interneta portāls *www.tvnet.lv* ir viens no populārākajiem Latvijā. Atbilstoši starptautiskās interneta izpētes un konsultāciju kompānijas SIA „Gemius Latvia" veiktajiem pētījumiem šo portālu 2014.gada aprīlī apmeklēja 561 014 interneta lietotāju vecumā no 15 līdz 74 gadiem. Savukārt SIA „LNOB" ir viens no valsts suverenitātes simboliem, nacionālas nozīmes valsts kultūras institūcija, kas iemantojusi pasaules atzinību un visaugstāko māksliniecisko novērtējumu.

[1.7.2] Ņemot vērā aizskarošā raksta izplatīšanas publiskumu, operas īpašo statusu, tās valdes locekļu nevainojamu reputāciju un nopelnus Latvijas labā, no tā izrietošā aizskāruma smagumu, kā arī nepieciešamību atturēt atbildētāju un citas personas no līdzīga aizskāruma nodarīšanas nākotnē, atbilstoši kompensācija par nodarīto morālo kaitējumu nosakāma šādi: VSIA „LNOB" – 129 873 *euro*, /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ – katram 1 *euro*, jo raksta publicēšanas rezultātā ievērojamākais goda un cieņa aizskārums nodarīts tieši operai.

[1.7.3] Aizskāruma smagumu pret /pers. C/ pastiprina apstāklis, ka atbildētāja jau agrāk izplatīja viņa godu un cieņu aizskarošu informāciju, 2014.gada 18.martā publicējot rakstu ar nosaukumu „Rinkēvič, lūdzu, nedod Putina galmam vīzas", kurā autors paudis uzskatus par pašreizējo Krievijas valsts politisko iekārtu un kultūras darbiniekiem Ukrainas konflikta kontekstā. Cita starpā, norādīts: „/citāts no publikācijas/." Publicējot minēto rakstu, kurā /pers. C/ pielīdzināts ar rupjiem, neglaimojošiem vārdiem rakstā apsaukātajiem Krievijas kultūras darbiniekiem un nosaukts par padomju režīmam uzticīgu latviešu kultūras darbinieku, tika aizskarts /pers. C/ gods un cieņa, jo minētie fakti neatbilst patiesībai.

[1.8] Prasītāju pārstāve 2014.gada 22.augustā nosūtīja atbildētājai pretenziju, lūdzot atvainoties un atlīdzināt morālo kaitējumu. 2014.gada 22.septembrī saņemta SIA „TV NET" atbilde, ka prasītāju gods un cieņa nav aizskarts, jo rakstā izteiktais viedoklis par LNOB ēkas izīrēšanu nav rupjš un aizskarošs, raksts publicēts sadaļā „Viedokļi", turklāt tā autors nav atbildētājas darbinieks.

[1.9] Prasība pamatota ar Latvijas Republikas Satversmes 95., 116.pantu, Civillikuma 1635.panta pirmo daļu, 2352.[1]panta trešo daļu, likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7.panta piekto daļu, 21.panta pirmo daļu, Latvijas Nacionālās operas likuma 4.panta 5.punktu, Cilvēktiesību konvencijas 10.panta otro daļu.

[2] Atbildētāja SIA „TV NET" iesniedza tiesā rakstveida paskaidrojumus, norādot, ka prasību neatzīst.

Paskaidrojumos norādīti šādi argumenti.

[2.1] Atbilstoši Augstākās tiesas judikatūrai nevar aprobežoties ar atsevišķu frāžu vērtēšanu, bet jāvērtē raksts kopumā un situācija, kādā tas tapis.

[2.1.1] Jāņem vērā, ka pasākumi, kuri tiek rīkoti VSIA „LNOB" vārdā, Latvijas Republikas iedzīvotājiem asociējas ar augstas raudzes kultūras pasākumiem un attiecīgi ar vietu, kurā var pieredzēt nacionālā līmeņa operas un baleta izrādes, kurā tiek radīta arī Latvijas kultūras vēsture. VSIA „LNOB" internēta vietnē *www.opera.lv* sadaļās „Vīzija", „Misija" un „Vērtības" ir norādīts uz Latvijas Nacionālās operas un baleta kultūrvēsturisko statusu, kas ir viens no nacionālās suverenitātes simboliem. VSIA „LNOB" finanšu līdzekļus veido arī nodokļu maksātāju nauda.

[2.1.2] Nacionālās informācijas aģentūras „LETA" ziņā „/pers. I/ ziedojis operai, lai tā piekristu nestandarta īres līgumam" (publicēta 2014.gada 2.augustā) norādīts, ka /pers. I/ dzimšanas dienas svinībām VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" noslēgtais nestandarta līgums un „Jaunā viļņa" organizatora /pers. I/ ziedojums operai 120 000 *euro* apmērā bijusi Latvijas Nacionālās operas un baleta vadītāja /pers. C/ iniciatīva, kā arī tā laika Kultūras ministre Dace Melbārde vēstīja, ka apsvērta iespēja lauzt /pers. C/ noslēgto līgumu.

[2.1.3] 2014.gada pavasarī un vasarā pasaulē aktualizējās politiskie notikumi saistībā ar Krievijas Federāciju (Krimas krīze, saspīlējuma pastiprināšanās Ukrainā), sakarā ar kuriem Latvijas Republika ieņēma kopējo Eiropas Savienības nostāju attiecībās ar Krievijas Federāciju. Latvijas Nacionālās operas likuma normas, VSIA „LNOB" pašsludinātais statuss, sabiedrībā pieņemtais viedoklis par to, kā arī minētie politiskie un ekonomiskie notikumi uzliek pienākumu prasītājai kā jebkurai valsts iestādei un uzņēmumam rūpēties par tās tēlu jo īpaši.

[2.1.4] Taču rakstā minētā Krievijas Federācijas pilsoņa dzimšanas dienas svinības VSIA „LNOB" ēkā nekādi nav savienojamas ar tiesību normās un sabiedrības acīs izvirzītajiem Latvijas Nacionālās operas standartiem. Dzimšanas dienas svinību rīkošanu arī neattaisno tas, ka ziedojuma izlietojums saistīts ar VSIA „LNOB" attīstībai un saimniecībai paredzēto līdzekļu pastāvīgā trūkuma kompensēšanu, jo pati prasītāja sev izvirza daudz augstākus standartus par vienkāršu telpu iznomātāju. VSIA „LNOB" un tās amatpersonām ir jārēķinās, ka jebkuras viņu darbības izraisīs pastiprinātu sabiedrības interesi un var sagaidīt sabiedrības viedokļa paušanu.

[2.2] Interpretējot Cilvēktiesību konvencijas 10.panta otro daļu, ECT atzinusi, ka jaunrades brīvība izriet no uzskatu paušanas brīvības. Šī brīvība ietver tiesības netraucēti paust un izplatīt informāciju un idejas, kas nodrošina visu veidu ideju, kultūru, politiskas un sabiedrībai nozīmīgas informācijas apmaiņu. Konvencijas 10.pantā noteiktās tiesības brīvi paust savus uzskatus attiecas arī uz tādām idejām un informāciju, kas aizvaino, šokē vai kaitina. Tādējādi minētais pants aizsargā ne tikai pausto uzskatu saturu un būtību, bet arī izteiksmes formu.

Tādēļ ar epitetiem bagātais viedoklis (raksts) nav rupjš un aizskarošs.

[2.3] Šīs lietas ietvaros tiek vērtēta 2014.gada 4.augusta publikācija, un citām publikācijām par /pers. C/ nevar būt nozīmes.

[2.4] SIA „TV NET" ir informācijas (viedokļa) izplatītājs, nevis sagatavotājs (autors). Tikai autors var precīzi norādīt uz konkrētiem apstākļiem viedokļa (teksta) sagatavošanā un aizstāvēt savu viedokli, it sevišķi situācijā, kad prasītāji neapstrīd rakstu no ziņu patiesuma viedokļa, bet no formas, kā viedoklis pasniegts. SIA „TV NET" pauž savu viedokli par raksta publicēšanas pamatu un iemesliem, bet tikai autors var sniegt savu paskaidrojumu par pašu tekstu un tajā ietvertā viedokļa izteiksmes formu.

[3] Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2016.gada 10.marta spriedumu prasība apmierināta. Tiesa nosprieda:

1) uzlikt pienākumu SIA „TV NET" publicēt atvainošanos par VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ goda un cieņas aizskaršanu interneta portāla *www.tvnet.lv* sadaļas „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs";

2) piedzīt no SIA „TV NET" VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 129 873 *euro* un valsts nodevu 2 824,94 *euro*;

3) piedzīt no SIA „TV NET" /pers. C/ labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 1 *euro* un valsts nodevu 71,14 *euro*;

4) piedzīt no SIA „TV NET" /pers. D/ labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 1 *euro* un valsts nodevu 71,14 *euro*;

5) piedzīt no SIA „TV NET" /pers. E/ labā mantisko kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 1 *euro* un valsts nodevu 71,14 *euro*;

6) piedzīt no SIA „TV NET" VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/, /pers. E/ labā par advokāta palīdzību samaksātos izdevumus 6 493,80 *euro*.

[4] Atbildētāja SIA „TV NET" iesniedza apelācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to pilnā apjomā.

[5] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017.gada 24.janvāra spriedumu prasība apmierināta daļēji. Tiesa nosprieda:

1) uzlikt SIA „TV NET" pienākumu publicēt atvainošanos par VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ goda un cieņas aizskaršanu interneta portāla *www.tvnet.lv* sadaļas „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs";

2) piedzīt no SIA „TV NET" VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" labā kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 50 000 *euro* un tiesas izdevumus 1 546,97 *euro*;

3) piedzīt no SIA „TV NET" /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ labā kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu 1 *euro* katram un tiesas izdevumus 71,14 *euro* katram;

4) piedzīt no SIA „TV NET" VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets", /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ labā tiesāšanās izdevumus advokāta palīdzības samaksai 2 850 *euro*;

5) piedzīt no VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" SIA „TV NET" labā tiesas izdevumus 1 277,97 *euro*;

6) piedzīt no SIA „TV NET" valsts labā ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 9,30 *euro*.

Spriedums pamatots ar šādiem motīviem.

[5.1] Apelācijas sūdzībā netiek apstrīdēti šādi lietā nodibinātie fakti.

[5.1.1] /pers. C/ kā VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" valdes priekšsēdētājs /datums/ noslēdza līgumu par Operas Lielās zāles telpu izīrēšanu Krievijas komponista /pers. I/ dzimšanas dienas svinībām par 9 873 *euro*, /pers. I/ ziedoja operai 120 000 *euro*, un 2014.gada 29.jūlijā Operas telpās notika viņa dzimšanas dienas svinības.

[5.1.2] /pers. C/ ir VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" valdes priekšsēdētājs, bet /pers. D/ un /pers. E/ ir valdes locekles.

[5.1.3] SIA „TV NET" 2014.gada 4.augustā savā interneta portālā *www.tvnet.lv* sadaļā „Viedokļi" rubrikā „TVNET komentārs" publicēja personas, kura raksta ar pseidonīmu Olivers Everts, rakstu ar nosaukumu „Kā Latvijas Nacionālā opera kļuva par Putina galma publisko namu", kurā ietverts prasības pieteikumā citētais teksts. Persona ar pseidonīmu Olivers Everts nav noskaidrota, jo SIA „TV NET" raksta autora vārdu un uzvārdu neatklāja.

[5.2] Apelācijas sūdzībā nav apstrīdēti arī pirmās instances tiesas secinājumi par Latvijas Republikas Satversmē noteikto, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus (100.pants). Šīs tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (116.pants). Tāpat noteikts, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu (95.pants).

[5.2.1] Līdz ar to vārda brīvība nav absolūta, un, ņemot vērā vārda brīvības ietekmīgo lomu sabiedrībā, tās īstenošana tiek saistīta ar zināmiem pienākumiem un atbildību.

[5.2.2] Saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.panta otro daļu iejaukšanās tiesību uz vārda brīvību īstenošanā var būt attaisnojama, bet tikai tad, ja tā ir paredzēta likumā un ir pamatota ar kādu no konvencijas 10.panta otrajā daļā minētajiem leģitīmajiem mērķiem, tostarp, lai aizsargātu cilvēka cieņu, un ja šāda iejaukšanās ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā.

[5.3] Atbilstoši judikatūrai, kas izveidojusies lietās par personas goda un cieņas aizsardzību, lai izvērtētu prasības pamatotību, vispirms ir nepieciešams konstatēt, vai minētajā rakstā publicētā informācija ir ziņas vai viedoklis, jo tikai ziņas jeb fakti ir pakļaujami patiesības pārbaudei, un to pastāvēšana var tikt pierādīta, turpretī viedoklis atspoguļo personas subjektīvo vērtējumu par kādu personu, tās darbību vai kādu notikumu un nevar būt ne patiess, ne nepatiess.

[5.3.1] Atbildētājas publicētais raksts vērtējams kā viedoklis, kas atspoguļo personas (autora) subjektīvu vērtējumu par citām personām, to darbību un notikumiem, un tādēļ tas nav pakļaujams patiesības pārbaudei.

[5.3.2] No prasības pieteikuma satura izriet, ka arī prasītāji apstrīdēto raksta daļu vērtējuši kā viedokli, jo prasība par nepatiesu ziņu atsaukšanu nav celta.

[5.4] Ir pamatota SIA „TV NET" atsauce uz Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumā norādīto, ka attiecībā uz viedokļiem vai kritiku, kas izteikta asā un spēcīgā formā, ECT ir uzsvērusi, ka vārda brīvība aizsargā ne tikai informācijas saturu, bet arī formu, kādā tā pausta. Taču viedoklis principā nedrīkst būt izteikts rupjā veidā. Tomēr izvēlētās formas pamatotība un pieļaujamās kritikas robeža ir cieši saistīta ar izteikumu kontekstu.

No ECT prakses izriet, ka, lai sniegtu asu un negatīvu personas vērtējumu, ir jāpastāv zināmam pamatam, un viedoklis var būt nesamērīgi aizskarošs, ja tam trūkst jebkādas faktiskās bāzes. Tādēļ ir jāvērtē, vai pastāv kādi notikumi, vai pats cietušais ir veicis kādas darbības, kas ir radījušas pamatu konkrētajam viņa personības vai darbības vērtējumam.

Ievērojot minēto, vienīgie ierobežojumi, kurus atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesu praksei var izvirzīt viedoklim, ir faktiskās bāzes esība un tas, ka viedoklis nedrīkst būt izteikts klaji rupjā veidā.

[5.5] Lietā nav konstatējama pietiekama apstākļu bāze, kas radītu faktisko pamatu asam un pat aizskarošam personu darbības vērtējumam.

[5.5.1] Ar Ministru kabineta 2013.gada 29.maija rīkojumu Nr. 215 „Par valsts sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Latvijas Nacionālā opera'"' statūtu apstiprināšanu" apstiprināti LNO statūti (spēkā no 2013.gada 29.maija līdz 2015.gada 2.septembrim). To 2.6.punktā kā sabiedrības komercdarbības veids noteiktas prasītājas tiesības sava vai nomāta nekustamā īpašuma izīrēšanai un pārvaldīšanai, savukārt 2.7.punktā – darbības ar nekustamo īpašumu uz līguma pamata vai par atlīdzību (68.3).

Līdz ar to telpu iznomāšana dažādu pasākumu rīkošanai nav prettiesiska rīcība, jo bija tieši paredzēta prasītājas statūtos.

[5.5.2] Arī ziedojuma pieņemšana no fiziskas personas ir tiesiska darbība, jo Latvijas Nacionālās operas un baleta likuma 13.panta 3.punktā noteikts, ka Nacionālās operas finanšu līdzekļus veido dāvinājumi un ziedojumi naudas līdzekļu un mantiskā veidā, tostarp ārvalstu fizisko un juridisko personu dāvinājumi un ziedojumi.

[5.5.3] LNOB telpu iznomāšanu Krievijas pilsonim /pers. I/ ir vērtējusi Latvijas Republikas kultūras ministre Dace Melbārde. Par to 2014.gada 2.augustā ziņoja aģentūra LETA rakstā „/pers. I/ ziedojis operai, lai tā piekristu nestandarta īres līgumam", citējot kultūras ministres teikto: „Apsvērta iespēja lauzt /pers. C/ noslēgto līgumu, taču tas netika izdarīts, domājot par līguma laušanas sekām. Viņa piebilda, ka neesot laimīga, ka kultūras iestādēm savu saimniecisko problēmu dēļ nākas slēgt šādus līgumus, bet, pēc ministres domām, pārmest /pers. C/ būtu neprāts."

[5.5.4] Vispārzināma un publiski pieejama ir informācija par to, ka iepriekšējās LNOB vadības laikā valstij ik gadu nācās segt prasītājas ievērojamos nodokļu parādus. Savukārt līdzšinējā vadība (prasītāji) spēj nodrošināt Latvijas Nacionālās operas un baleta darbību, ievērojot Latvijas

Nacionālās operas un baleta likuma 7.[1]panta otrās daļas 1.punkta „b" apakšpunktu par to, ka LNO valde vada un organizē Nacionālās operas nepārtrauktu darbību, tai skaitā plāno finanšu un saimniecisko darbību atbilstoši Nacionālās operas budžetam.

[5.5.5] Minētie apstākļi norāda uz to, ka, iznomājot LNO telpas Krievijas pilsonim privāta pasākuma rīkošanai, prasītāji nav rīkojušies klajā pretrunā ar likumu, ētikas un sabiedrības morāles normām, bet labā ticībā pildījuši savus pienākumus, iegūstot papildu līdzekļus operas attīstībai un saimniecībai paredzēto līdzekļu pastāvīgā trūkuma kompensēšanai.

[5.5.6] LNO telpu izīrēšana notika laikā, kad Latvijas valsts un Eiropas Savienība nosodīja Krievijas Federācijas rīcību Krimā. Līdz ar to prasītāju darbība varēja radīt faktisko pamatu notikušā negatīvam vērtējumam, bet nevarēja radīt pamatu tik asam un aizskarošam viņu darbības vērtējumam, lai konkrētajā situācijā to varētu uzskatīt par samērīgu.

[5.5.7] Lai arī SIA „TV NET" ir tiesības brīvi paust savus uzskatus minēto notikumu sakarā, tostarp izteikt atklāti negatīvu notikušā vērtējumu, tādējādi nodrošinot medijam tiesības pildīt savu tā saukto „sabiedrības sargsuņa" pienākumu demokrātiski tiesiskā valstī, tomēr ir iespējams sabiedrību informēt un paust negatīvu viedokli par dažādiem notikumiem un personām, neizsakot apvainojumus, kuri pārsniedz pieņemamās kritikas objektīvās robežas, un neizsakot viedokli klaji rupjā veidā, kas aizskar fizisko un juridisko personu godu un cieņu.

Līdz ar to nevar piekrist atbildētājas apgalvotajam, ka rakstā paustais viedoklis nebija nepelnīts personisks uzbrukums vai apvainojums, bet objektīvi pamatots ar pašu prasītāju nepieņemamu rīcību.

[5.6] Nevar piekrist SIA „TV NET" apgalvotajam, ka prasītājiem, līdzīgi kā politiķiem un varas pārstāvjiem, jāpieņem lielāka kritika nekā vidusmēra iedzīvotājiem un viņiem ir jābūt ar lielāku tolerances pakāpi.

[5.6.1] /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ kā VSIA „Latvijas Nacionālā opera un balets" valdes locekļi nav politiķi, bet kultūras ministra ieceltas amatpersonas.

[5.6.2] ECT saistībā ar pieļaujamās kritikas robežām attiecībā uz ierēdņiem atzinusi: „Pildot savus pienākumus, ierēdņi, tāpat kā politiķi, ir pakļauti lielākai kritikai nekā privātpersonas. Taču nevar apgalvot, ka ierēdņi katru savu vārdu un darbību apzināti būtu pakļāvuši pārbaudei tādā mērā kā politiķi un ka tāpēc ar tiem būtu jāapietas tāpat kā ar politiķiem, kad ir runa par viņu uzvedības kritiku."

[5.6.3] Prasītāja VSIA „LNOB" nav politiķe, varas pārstāve vai ierēdne, bet tai ir īpašs statuss valsts kultūras jomā, un tā ir viens no nacionālās suverenitātes simboliem. LNOB valsts iedzīvotājiem un ārvalstu viesiem asociējas ar vietu, kurā var pieredzēt nacionālā līmeņa operas un baleta izrādes un tiek radīta valsts kultūras vēsture, ar tās vārdu saista daudzus visā pasaulē pazīstamus izpildītājus. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka attiecībā uz VSIA „LNOB" pieņemamās kritikas robežas būtu plašākas un tai būtu jābūt ar lielāku tolerances pakāpi.

[5.7] Nevar piekrist atbildētājas apgalvotajam, ka tas, ko prasītāji uzskata par rupju, godu un cieņu aizskarošu viedokli, ir viņu pašu interpretācija jeb subjektīvs secinājums (viedoklis) par raksta daļā atspoguļoto.

[5.7.1] Tādas apstrīdētā raksta frāzes kā „/citāti no publikācijas/" ir izteiktas klaji rupjā veidā, izsakot apvainojumus, kuri pārsniedz pieņemamās kritikas objektīvās robežas.

[5.7.2] Raksta un tā apstrīdētās daļas saturam neatbilstošs ir apelācijas sūdzībā apgalvotais, ka iespējamā sasaiste ar LNO esot tikai raksta virsrakstā un secīgi tajā nav kritizēta VSIA „LNOB" kā juridiska persona, bet gan valdes locekļi. Rakstā LNO tiek nodēvēta gan par publisko namu, gan par bordeli, kurā notiek intīma rakstura orģija, ar tekstā lietotajiem vārdiem un aizskarošiem izteikumiem lasītājam liekot saprast, ka /pers. C/, /pers. E/ un /pers. D/ konkrētajā situācijā būtu uzskatāmi par prostitūtām, kas pasākuma viesiem ar sliktu reputāciju sniedza intīma rakstura pakalpojumu, kaut prasītāji šajās svinībās pat nepiedalījās.

[5.7.3] Nevar piekrist atbildētājas viedoklim, ka tikai no vārda „atdevās" izdarīti secinājumi par raksta daļas rupjo un nesamērīgi aizskarošo dabu, jo visa apstrīdētā raksta daļa tajā lietoto vārdu un izteiksmes formas dēļ ir rupja un prasītājus nesamērīgi aizskaroša, un tā aizskartu ikvienu neitrālu lasītāju, ja uz viņu tiktu attiecināta šāda satura publikācija.

[5.7.4] Rakstā minētais par Krievijas valsts prezidenta galma publisko namu un Hitlera un Staļina pieminēšana ir vērtējams kā nacionālā naida kurināšana, jo jebkurai vēsturi zinošai personai ir zināma Staļina un Hitlera loma. Latvijas sabiedrība ir daudznacionāla, un ir pietiekami daudz personu, kuriem rakstā pieminētie Krievijas mākslinieki ir autoritātes.

[5.8] Ievērojot minēto, nevar piekrist apelācijas sūdzībā apgalvotajam, ka ar raksta publicēšanu nav mazināts prasītāju sabiedriskais novērtējums un nepastāv pamats atvainošanās prasībai. Atvainošanos paredz likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 21.panta pirmā daļa, un pamats prasīt kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu prasītājiem izriet no Civillikuma 2352.[1]panta trešās daļas. Līdz ar to ir kļūdaini apelācijas sūdzībā izteiktie apgalvojumi un atsaukšanās uz Civillikuma 1635.panta trešo daļu, ka prasītājiem ir jāpierāda atbildētājas rīcības rezultātā radītās fiziskās vai garīgās ciešanas.

[5.9] Apelācijas sūdzībā netiek apstrīdēts /pers. C/, /pers. D/ un /pers. E/ piespriestās kompensācijas apmērs un netiek teikts, ka šī summa būtu pārmērīga atlīdzība par goda un cieņas aizskaršanu. Prasītās kompensācijas apmērs vērtējams kā apliecinājums faktam, ka prasība nav celta personīgas iedzīvošanās nolūkā.

[5.10] Savukārt pirmās instances tiesas VSIA „LNOB" labā piedzītā kompensācija par goda un cieņas aizskaršanu 129 873 *euro* apmērā ir nesamērīga un pārmērīgi liela.

[5.10.1] Pamatota ir atbildētājas atsaukšanās uz Augstākās tiesas norādīto, ka atskaites punkts morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai ir nevis prasītāja pieprasītā summa, bet gan nodarītais kaitējums (kaitējuma raksturs, tā nodarīšanas apstākļi un citi būtiski apstākļi, kam ir nozīme atlīdzības noteikšanā).

Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 25.oktobra lēmuma Nr. 3 „Par tiesu praksi lietās par personu goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu" 7.punkta otrajā daļā izskaidrots, ka iespējamie kritēriji, kas ņemami vērā, nosakot mantiskās kompensācijas apmēru, ir nepatiesu, godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanas publiskums, plašums, šā aizskāruma smagums attiecībā uz personu, sekas, ko radījusi godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšana, pušu personība u.c.

Tiesību doktrīnā norādīts, ka jāņem vērā, vai piespriežamā summa izpildīs trīs galvenās funkcijas – taisnīguma, prevencijas un samierināšanas funkciju. Tiesas nolēmuma mērķis ir dot cietušajam taisnīgu atlīdzību, vai nu atjaunojot cietušā agrāko stāvokli, t.i., dodot tam pilnīgu atlīdzību, vai arī kompensējot vai kā citādi nolīdzinot (izlabojot) morālo (nemantisko) kaitējumu.

[5.10.2] Kompensācijas apmēram jānodrošina līdzsvars starp vārda brīvību un goda un cieņas aizsardzību, bet šajā gadījumā pirmās instances tiesas piespriestā kompensācija ne tikai liedz tiesības uz vārda brīvību un attur atbildētāju izteikties par sabiedrībai būtiskiem jautājumiem, bet arī apdraud medija pastāvēšanas iespēju.

[5.10.3] Nosakot VSIA „LNOB" labā piedzenamās kompensācijas apmēru, tiesa ņem vērā prasītājas goda un cieņu aizskaroša viedokļa izplatīšanas publiskumu un plašumu, aizskāruma smagumu, pušu personību, kā arī to, ka publikācija ir mazinājusi prasītājas godu un cieņu sabiedrības un atsevišķu personu acīs.

[5.10.4] Par prasītājas īpašo statusu spriedumā jau norādīts iepriekš, savukārt par atbildētāju lietā nav strīda, ka interneta vietne *www.tvnet.lv* ir

ļoti populāra, ko apliecina arī lietā iesniegtie rakstveida pierādījumi – starptautiskā interneta izpētes un konsultāciju uzņēmuma „Gemius" publicētais apmeklētāko interneta lapu „Top 25". Līdz ar to ir pamats atzīt, ka strīdus rakstu izlasīja liels lasītāju skaits, turklāt interneta vietnē tas joprojām ir atrodams.

[5.10.5] Nevar piekrist atbildētājas apgalvotajam, ka līdz šim lietās par personas goda un cieņas aizskārumu kompensācijas apmērs noteikts robežās no 100 līdz 5 000 latiem. 2002.gadā Rīgas apgabaltiesas spriedumā lietā Nr. C-688/10/2002 /pers. F/ prasībā pret /pers. A/, nacionālo ziņu aģentūru „LETA", avīzēm „Rīgas Balss" un „Čas" piedzītā summa bija 10 000 latu (14 228,72 *euro*), un Augstākās tiesas Civillietu tiesas kolēģija šādu kompensācijas apmēru atzina par pamatotu.

Vispārzināms ir fakts, ka morālā kaitējuma atlīdzības lietās šobrīd ir tendence pieaugt kompensācijas apmēram. Par to liecina, piemēram, publiski pieejamā informācija par t.s. Zolitūdes traģēdijā cietušajiem labprātīgi izmaksātajām summām.

[5.10.6] Nosakot piedzenamās kompensācijas apmēru, tiesa ņem vērā arī atbildētājas attieksmi pret nodarīto – tā neliecina par prasītāju goda un cieņas aizskārumu nožēlošanu.

[5.10.7] Ievērojot minētos apsvērumus, par samērīgu uzskatāma kompensācija 50 000 *euro* apmērā, kas sniegs gandarījumu prasītājai un pildīs samierināšanas funkciju, kā arī kalpos par prevencijas līdzekli atbildētājai, atturot to no nesamērīgi aizskarošu rakstu publicēšanas nākotnē. Minētā summa ir samērīga ar prasītājai nodarīto goda un cieņas aizskaršanu un pušu personību.

[6] Atbildētāja SIA „TV NET" iesniedza kasācijas sūdzību par minēto spriedumu, pārsūdzot to daļā, ar kuru prasība apmierināta, un norādot šādus argumentus.

[6.1] Tiesa nav nodrošinājusi lietas izskatīšanu objektīvā un neatkarīgā tiesā, kā arī nav nodrošinājusi pušu līdztiesību, pārkāpjot Civilprocesa likuma 9.pantu, likuma „Par tiesu varu" 3.panta otro daļu un Cilvēktiesību konvencijas 6.pantu.

[6.1.1] Attiecībā uz atbildētāju tiesa demonstrējusi neobjektivitāti, procesa gaitā atklāti paužot savu negatīvo nostāju pret atbildētājas rīcību, publicējot lietā apspriežamo rakstu. Apelācijas instances tiesas sēdes gaita un tiesas izteiktie komentāri, klaji negatīvas piezīmes uzskatāmi demonstrē tiesas sastāva aizspriedumus pret konkrēto strīdus publikāciju. Tāpat tiesa vairākkārt nepieņēma atbildētājas iesniegtos pierādījumus, pārtrauca jautājumu uzdošanu prasītāju pārstāvei, neļāva atbildētājas otram pārstāvim izteikties debatēs.

Tātad tiesa, noskaidrojot lietas apstākļus, nebija neitrāla un brīva no savu negatīvo personisko uzskatu paušanas par strīdus publikāciju. Jau procesa gaitā no tiesnešu replikām tapa skaidrs, ka jebkurā gadījumā neatkarīgi no lietas apstākļiem atbildētāju sagaida negatīvs spriedums, īpaši tāpēc, ka tiesai jau bija izveidojies uzskats, ka strīdus publikācija ir nepieņemama.

[6.1.2] Minētā rīcība neatbilst Tiesnešu ētikas kodeksā nostiprinātajiem kanoniem, kā arī apelācijas instances tiesas aizspriedumi attiecībā uz konkrēto publikāciju liedza tiesai būt objektīvai un izvērtēt visus atbildētājas argumentus, kas nodeva pie lietas nepareizas izspriešanas. Personas procesuālās tiesības uz lietas izskatīšanu objektīvā tiesā tiek pārkāptas, ja tiesa uzskatāmi demonstrē savus aizspriedumus un negatīvo attieksmi pret procesa dalībnieku. Tiesas objektivitāte ir īpaši svarīga lietās, kur tiesai ir noteikta iespēja izšķirt lietu pēc saviem ieskatiem, kā tas ir konkrētajā gadījumā.

[6.2] Tiesa nepareizi iztulkojusi Satversmes 100.pantu, nav ņēmusi vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos izteiktās atziņas, kā arī nav motivējusi spriedumu.

[6.2.1] Atbildētājas tiesības izplatīt viedokli garantē Satversme un starptautiskie cilvēktiesību dokumenti. Tiesības brīvi paust uzskatus ir viens no būtiskiem demokrātiskas sabiedrības pamatiem un viens no svarīgākajiem nosacījumiem tās progresam. Saskaņā ar Cilvēktiesību konvencijas 10.panta 2.punktu tas attiecas ne tikai uz „informāciju" vai „idejām", kas tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par nevainīgām vai vienaldzīgām, bet arī uz tādām, kas aizskar, šokē vai satrauc kādu personu vai iedzīvotāju daļu; tā to paredz plurālisms, tolerance un atvērtības gars, bez kuriem nepastāv demokrātiska sabiedrība.

Kā precizēts 10.pantā, šīs brīvības izpausme ir pakļauta formalitātēm, nosacījumiem, ierobežojumiem un sankcijām, kam tomēr jātiek šauri interpretētām, to nepieciešamībai jātiek pārliecinoši pierādītai. Ja medijiem netiktu nodrošināta pietiekama tiesību uz vārda brīvību aizsardzība, tie nevarētu pildīt savu tā saukto „sabiedrības sargsuņa" pienākumu demokrātiski tiesiskā valstī.

[6.2.2] Tiesa vispār nav vērtējusi atbildētājas apelācijas sūdzībā norādītos argumentus un tiesisko pamatu, kas attiecināms uz masu informācijas līdzekļiem un pieļauj krietni augstākas robežas viedokļa paušanā, tostarp izvēloties formu un veidu, kādā viedoklis tiek pausts. Tiesa nav ņēmusi vērā arī to, ka aizskarošs viedoklis pats par sevi nav atzīstams par nepieļaujamu viedokli, ja tam ir bijis zināms pamats.

No ECT prakses izriet, ka, lai sniegtu asu un negatīvu personas vērtējumu, ir jāpastāv zināmam pamatam, un viedoklis var būt nesamērīgi aizskarošs, ja tam trūkst jebkādas faktiskās bāzes. Tādēļ ir jāvērtē, vai pastāv tādi notikumi vai pats cietušais ir veicis tādas darbības, kas ir radījušas pamatu konkrētajam viņa personības vai darbības vērtējumam. Būtisks kritērijs, izvērtējot pieļaujamās kritikas robežas, ir arī sabiedrības intereses un mērķis, kādēļ izvēlēti spēcīgi un pat aizskaroši izteikumi. Preses brīvība ietver iespējamu novirzi līdz pārspīlējumam vai pat provokācijai.

Vienīgie un ļoti šauri interpretējamie ierobežojumi ir: a) faktiskās bāzes esība (respektīvi, vai pastāvēja kādi notikumi vai arī paša cietušā darbības, kuras ir veicinājušas šāda viedokļa veidošanos par viņu); b) viedoklis nedrīkstētu būt izteikts klaji rupjā veidā (tomēr izvēlētās formas pamatotība un pieļaujamās kritikas robeža ir cieši saistīta ar izteikumu kontekstu, sabiedrības interesēm un mērķi, kādēļ izvēlēti konkrētie izteikumi).

Tiesa attiecīgos kritērijus vai nu vispār nav vērtējusi, vai arī vērtējusi tos neatbilstoši norādītajai tiesu praksei, tādēļ nav konstatējusi pietiekamu faktisko bāzi rakstā ietvertā viedokļa paušanai.

[6.3] Tiesa, vērtējot faktiskās bāzes esību, spriedumu ir pamatojusi ar pierādījumiem, kas nav iesniegti lietā, līdz ar to atbildētāja nevarēja izteikt par tiem savus apsvērumus un iebildumus. Spriedumā minētās publikācijas, kas pieejamas portālos www.diena.lv, www.delfi.lv un www.lsm.lv, nav lietas materiālos. Turklāt pati prasītāja nebija izvirzījusi argumentus un iesniegusi pierādījumus attiecībā uz prasītājas iepriekšējiem nodokļu parādiem un esošās vadības labajiem finanšu rezultātiem. Līdz ar to tiesai nebija tiesiska pamata spriedumu pamatot ar šīm publikācijām un norādīt, ka ziņas par pretējo lietā nav sniegtas.

Vienlaikus tiesa atteicās pieņemt kā pierādījumu atbildētājas iesniegto 2016.gada 27.decembra publikāciju portālā www.diena.lv „LNB nolēmusi atcelt ažiotāžu raisījušo Jaungada pasākumu", kas bija būtiska, lai pareizi izvērtētu faktisko bāzi un valsts amatpersonu nosodījumu privātu pasākumu, kas ir pretrunā Latvijas valsts vērtībām, rīkošanai ēkās ar īpašu lomu Latvijas valsts un kultūras vērtību saglabāšanā un Latvijas valsts iedzīvotāju izglītības misijā.

[6.4] Tiesa nav vērtējusi atbildētājas argumentus, kas pamato pietiekamas faktiskās bāzes esību.

[6.4.1] No sprieduma nav skaidrs, kādā veidā tiesa izdarīja secinājumu, ka prasītāji ir rīkojušies atbilstoši ētikas un sabiedrības morāles normām, kā arī nav skaidrs, kādēļ tiesa, atzīstot, ka Latvijas sabiedrība ir daudznacionāla, nav ņēmusi vērā to, ka ir arī pietiekami daudz personu, tostarp publikācijas autors un personas, kuras piketēja pret attiecīgo pasākumu, kurām prasītāju darbības likās pilnībā pretējas ētikas un morāles normām.

Konkrētajā lietā nebija strīda par SIA „LNOB" tiesībām izīrēt telpas un pieņemt ziedojumus no fiziskām personām, attiecīgi netika apšaubīts tas, ka prasītāji būtu rīkojušies nelikumīgi. Tiesai bija jāvērtē, vai prasītāju rīcība varēja dot pamatu uzskatam, ka prasītāji bija rīkojušies pretēji ētikas un morāles normām, kas spriedumā nav analizēts.

[6.4.2] Būtisks kritērijs, izvērtējot pieļaujamās kritikas robežas, ir arī sabiedrības intereses un mērķis, kādēļ izvēlēti spēcīgi un pat aizskaroši izteikumi. Vērtējot konkrētas frāzes atrauti no visas publikācijas un neļaujot atbildētājam izteikties par lietā esošajām saistītajām publikācijām, kuras detalizēti izskaidro, kādēļ autors ir lietojis tik spēcīgus izteikumus, kā arī vērtējot frāzes atrauti no faktiskajiem apstākļiem, kas norisinājās laikā, kad tika sagatavota publikācija, nav iespējams izdarīt Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesu praksei un Satversmes 100.pantam atbilstošus secinājumus.

[6.5] Tiesa nav devusi vērtējumu atbildētājas norādītajiem argumentiem par strīdus publikācijas žanru, tajā lietotajiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem un nepieļaujamību ierobežot mākslinieciskō brīvību.

Vērtējot jaunrades brīvības ierobežojuma nepieciešamību, svarīgi, pirmkārt, vai konkrētais objekts ir jaunrades darbs un pie kāda žanra tas pieder, otrkārt, ņemot vērā konkrētā darba žanru, tiesai jāvērtē literārā darba attiecības ar realitāti (tā ir fikcija, vai tas satur ziņas, faktus, ko iespējams pārbaudīt no objektīvā patiesīguma viedokļa), darba mākslinieciskās izteiksmes forma, saturs un kopējais konteksts. Tas ir īpaši būtiski gadījumos, kad jaunrades darbs tiek balstīts uz reāliem notikumiem, faktiem, vienlaikus ietverot arī fikcijas elementus.

Konkrētajā gadījumā tiesa nav ņēmusi vērā, ka strīdus publikācija veidota ironiskā un satīriskā formā, balstoties uz reāliem notikumiem, vienlaikus ietverot arī fikcijas elementus.

[6.6] Apgabaltiesa nav motivējusi, kas ir uzskatāms par klaji rupju viedokli. Nav saprotams, kuri tieši no apstrīdētajā fragmentā lietotājiem vārdiem vai izteikumiem attiecībā pret katru no prasītājiem ir uzskatāmi par rupjiem un nesamērīgi aizskarošiem bez pietiekamas faktiskās bāzes.

[6.6.1] Spriedumā nav motivācijas tam, kādēļ Latvijas Nacionālās operas un baleta ēkas saīdzināšana ar „Putina galma publisko namu" un „Kremļa bordeli" konkrētajos faktiskajos apstākļos ir uzskatāma par rupju un nesamērīgi aizskarošu viedokli un kādēļ šādu izteikumu lietošana ir nepieļaujama. Tāpat nav skaidrs, kādus apsvērumus un kritērijus tiesa ir izmantojusi, lai secinātu, ka ir pārsniegtas pieņemamās kritikas objektīvās robežas, un kā tās ir noteiktas.

[6.6.2] Tiesa ir citējusi vairākas frāzes no apstrīdētā raksta, taču ne visas norādītās frāzes vispār attiecas uz prasītājiem un būtu vērtējamas konkrētās tiesvedības ietvaros. Nav saprotams, vai tiesas secinājumi izriet arī no vārda „putinasosi" lietošanas strīdus publikācijā, uz ko tika norādīts tiesas sēdes laikā, ņemot vērā, ka konkrētais apzīmējums bija attiecināts uz personām, kuras nav prasītāji šajā lietā.

[6.6.3] Spriedumā ietvertā norāde, ka „/pers. C/, /pers. E/ un /pers. D/ būtu uzskatāmi par prostitūtām, kas pasākuma viesiem ar sliktu reputāciju sniedza intīma rakstura pakalpojumus, kaut prasītāji šajās svinībās pat nepiedalījās" ir vienpusēja interpretācija par strīdus publikācijā ietverto un nevar tikt uzskatīta par atbildētājas izplatītu viedokli, jo atbildētāja šādu viedokli nav izplatījusi.

[6.7] Tiesa nepareizi piemērojusi no ECT prakses izrietošos kritērijus attiecībā uz pieļaujamajām kritikas robežām pret publiskām personām un nav vērtējusi atbildētājas argumentus un norādīto tiesu praksi šajā sakarā.

[6.7.1] ECT ir atzinusi, ka pieņemamās kritikas robežas gadījumos, kad runa ir par publiskām personām, ir plašākas. Publiskas personas izpratne ir daudz plašāka un attiecināma uz krietni lielāku personu loku nekā tikai politiķi vai ierēdņi. Arī no Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1998.gada 26.jūnija rezolūcijas Nr. 1165 (1998) „Tiesības uz privātumu" izriet, ka publiskas personas ir ne tikai tās, kas ieņem amatus valsts institūcijās, bet arī visas tās personas, kas ir nozīmīgas sabiedrības dzīvē: politikā, ekonomikā, mākslā, sociālajā jomā, sportā vai kādā citā sfērā.

[6.7.2] Tā kā prasītāji kā publiskas personas kapitālsabiedrības valdes locekļi ir atzīstami par valsts amatpersonām, tiem līdzīgi kā politiķiem un varas pārstāvjiem ir jāpieņem lielāka kritika nekā vidusmēra iedzīvotājiem, jo viņi neizbēgami sevi nostāda katra vārda un rīcības ciešai uzraudzībai gan no žurnālistu, gan pašas sabiedrības puses, un tādēļ viņiem ir jābūt ar lielāku tolerances pakāpi.

[6.7.3] Līdz ar to tikai no fakta, ka prasītāji nav ne politiķi, ne ierēdņi, tiesa ir izdarījusi nepareizus secinājumus, ka pret viņiem nav pieļaujamas plašākas kritikas robežas.

[6.8] Tiesa nepareizi iztulkojusi Civillikuma 2352.^{1}pantu un nav motivējusi prasītāju goda un cieņas aizskāruma esību.

Civiltiesību teorijā un praksē ar godu saprot personības sabiedrisko novērtējumu, kura mēraukla ir paša indivīda uzvedība, viņa attieksme pret sociālajām un garīgajām vērtībām, sabiedrību, līdzcilvēkiem. Goda un cieņas aizskārumu var konstatēt, ja sabiedriskais vērtējums par personu ir pazeminājies un līdz ar to ir pazeminājies šī vērtējuma atspoguļojums attiecīgā cilvēka apziņā.

Tiesa nav vērtējusi apelācijas sūdzībā norādīto, ka atbildētāja ar raksta publicēšanu nekādi nav mazinājusi prasītāju sabiedrisko novērtējumu, un ignorējusi faktu, ka lietā nav neviena pierādījuma par to, ka sabiedriskais novērtējums par kādu no prasītājiem būtu mazinājies. Līdz ar to spriedums nav motivēts, jo no tā neizriet, kādā veidā tiesa ir konstatējusi, ka ir noticis prasītāju goda un cieņas aizskārums, vai arī, ka šāds aizskārums būtu prezumējams, kas būtu nepareiza Civillikuma 2352.^{1}panta iztulkošana, tādējādi novedot pie nepareizas lietas izspriešanas.

[6.9] Tiesa nepareizi piemērojusi Civillikuma 1635.pantu un 2352.^{1}pantu, konstatējot morālo kaitējumu un nosakot atlīdzības apmēru.

[6.9.1] Tiesas secinājums, ka Civillikuma 1635.pants nav piemērojams, ir kļūdains, jo šis pants tieši paredz morālā kaitējuma atlīdzināšanas priekšnoteikumus.

[6.9.2] Tā kā morālais kaitējums ir aizskāruma negatīvās sekas, tiesai pēc prettiesiskas rīcības fakta vispirms ir jākonstatē morālā kaitējuma esība un tikai pēc tam jāvērtē atlīdzības apmērs. Taču tiesa nav piemērojusi Civillikuma 1635.pantu un nav motivējusi, kādā veidā tiek secināts, ka prasītājiem ir nodarīts morālais kaitējums, vai arī, ka šāds kaitējums būtu prezumējams, kas būtu nepareiza Civillikuma 1635.panta iztulkošana. Prasītājiem bija jāpierāda, ka atbildētāja rīcības rezultātā viņiem radītas fiziskas vai garīgas ciešanas.

[6.9.3] Lai apmierinātu prasību par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, tiesai bija jākonstatē, ka prasītājiem strīdus izteikumu rezultātā ir iestājušās konkrētas negatīvas sekas. Taču spriedumā nav dots vērtējums prasītājiem nodarītajam aizskāruma smagumam un sekām, ko radījusi viedokļa izplatīšana.

[6.9.4] Tāpat spriedumā nav motivācijas atbildētājas apsvērumam, ka strīdus publikācijā vispār nav sniegts viedoklis un vērtēta SIA „LNOB" kā juridiskās personas darbība, bet tikai valdes locekļu kā valsts amatpersonu darbības un attieksme pret tām.

[6.10] Lai arī tiesa pievienojusies atbildētājas norādītajiem kritērijiem atlīdzības noteikšanā morālā kaitējuma lietās, tā nav analizējusi visus norādītos kritērijus un ir izdarījusi nepamatotus secinājumus.

[6.10.1] Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojumā un 2011.gada 5.oktobra spriedumā lietā Nr. SKC-209/2011 norādīts, ka morālā kaitējuma atlīdzības apmērs jāsamēro ar nodarīto kaitējumu un atbilstoši vienlīdzības principam morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanā jāņem vērā arī citos (jo sevišķi, salīdzināmos) gadījumos noteikto atlīdzinājumu veids un apmērs.

Konkrētajā lietā piespriestā summa 50 000 *euro* būtiski atšķiras no attiecīgās kategorijas lietās piedzītajām summām, turklāt tā spriedumā ir noteikta bez pietiekamas piemērojamo kritēriju analīzes un argumentācijas.

[6.10.2] Tiesa nav motivējusi, kādēļ atvainošanās, kas ir paredzēta kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis par goda un cieņas aizskārumu, konkrētajā gadījumā nav pietiekams atlīdzinājums par tiesas ieskatā nodarīto goda un cieņas aizskārumu, jo īpaši ņemot vērā, ka spriedumā nav pamatojuma tam, ka prasītājiem ir nodarīts morālais kaitējums.

[6.10.3] No sprieduma neizriet, ka tiesa būtu vērtējusi morālā kaitējuma smagumu, raksturu, nodarīšanas apstākļus un sekas, kā arī to, vai piespriestā summa ir taisnīga un samērīga.

[6.10.4] Nosakot piedzenamās atlīdzības apmēru, tiesa atsaucās uz Rīgas apgabaltiesas 2002.gada spriedumu, kurā tiesas piedzītā summa par goda un cieņas aizskārumu bija 14 228,72 *euro*, taču tiesa nav analizējusi, vai un kā konkrētās lietas apstākļi būtu salīdzināmi ar izskatāmo lietu, un kādēļ konkrētajā gadījumā būtu piedzenama vairāk nekā trīs reizes lielāka atlīdzība.

[6.10.5] Fakts, ka morālā kaitējuma atlīdzības lietās ir tendence pieaugt kompensācijas apmēram, nav vispārzināms. Turklāt šī secinājuma pamatošana ar publiski izskanējušu informāciju par „Zolitūdes traģēdijas" lietā apspriestajām kompensācijas summām ir pretēja tiesu praksei. Tiesa nav motivējusi, kādēļ un kādā veidā konkrētā lieta būtu salīdzināma ar „Zolitūdes traģēdiju".

[6.10.6] Uzskatot, ka 50 000 *euro* atlīdzība ir samērīga, tiesa nav devusi novērtējumu atbildētājas argumentiem par masu informācijas līdzekļu lomu un ierobežojumiem atbildētājas tiesībām uz vārda brīvību, kas pēc būtības ir vērtējams kā mēģinājums atturēt atbildētāju no turpmākām publikācijām, atturot atbildētāju un citus medijus no to vitālās lomas pildīt tā sauktā „sabiedrības sargsuņa" funkcijas. Tiesas piespriestā morālā kaitējuma atlīdzības summa ir lielākā atbildētājai zināmā atlīdzības summa, kas Latvijā vispār līdz šim piedzīta par viedokļa izplatīšanu, kā arī par goda un cieņas aizskārumu.

Motīvu daļa

[7] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Senāts atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums ir atceļams un lieta ir nododama jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā.

[8] Rīgas apgabaltiesa ir pareizi norādījusi uz Latvijas Republikas Satversmes 100.pantā noteikto, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Tomēr šīs tiesības var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (116.pants), tātad arī Satversmes 95.pantā paredzētās tiesības uz cilvēka goda un cieņas aizsardzību.

Līdzīgi Cilvēktiesību konvencijas 10.panta pirmā daļa paredz, ka ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus; šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības netraucēti saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no sabiedrisko institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām. Saskaņā ar šī panta otro daļu, tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta ierobežojumiem, bet tikai tādiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, tostarp, lai aizsargātu citu cilvēku reputāciju.

Tātad vārda brīvība nav absolūta, un, ņemot vērā vārda brīvības ietekmīgo lomu sabiedrībā, tās īstenošana tiek saistīta ar zināmiem pienākumiem un atbildību.

[8.1] Latvijas Republikā ierobežojumus vārda brīvībai ar leģitīmu mērķi aizsargāt citu personu godu un cieņu nosaka Civillikuma 2352.[1]pants, tostarp tā trešā daļa (*ja kāds prettiesiski aizskar personas godu un cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem, tad viņam jādod atlīdzība (mantiska kompensācija); atlīdzības apmēru nosaka tiesa*), kā arī likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7.panta piektā daļa (*aizliegts publicēt informāciju, kura aizskar fizisko un juridisko personu godu un cieņu un ceļ tām neslavu*). Atbilstoši likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 21.panta pirmajai daļai goda un cieņas aizskaršanas gadījumos fiziskajām un juridiskajām personām ir tiesības prasīt atvainošanos. Savukārt minētā likuma 28.pants paredz, ka kaitējums, arī morālais kaitējums, ko masu informācijas līdzeklis nodarījis fiziskajai vai juridiskajai personai, sniedzot nepatiesas ziņas, ceļot neslavu un aizskarot tās godu un cieņu, publicējot ziņas un informāciju, kuru publikācija aizliegta ar likumu, masu informācijas līdzeklim jāatlīdzina šai personai likumā noteiktajā kārtībā.

[8.2] Ar godu saprotams personas sabiedriskais novērtējums, kas rodas sakarā ar šīs personas uzvedību sabiedrībā, bet ar cieņu – pašnovērtējums – sabiedriskā vērtējuma atspoguļojums viņa paša apziņā (*sk. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojuma „Goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība" (2000.-2018.) 14.lpp.*).

Lai gan cieņa piemīt tikai fiziskajām personām, no tā, ka iepriekšminētajās likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" normās *expressis verbis* minētas arī juridiskās personas, secināms, ka likumdevējs jēdzienu „gods" attiecinājis arī uz juridisko personu reputāciju un iepriekšminētās normas aptver arī juridisko personu reputācijas aizsardzību.

Morālā kaitējuma atlīdzība pēc būtības ir nemantiskā kaitējuma atlīdzība, proti, tā atlīdzina kaitējumu prasītāja nemantiskajiem labumiem jeb nemantiskajām vērtībām, pie kurām, Senāta ieskatā, pieder arī kaitējums juridisko personu reputācijai.

Atziņa, ka Civillikuma 2352.[1]panta tvērumā ietilpst juridisko personu reputācijas aizsardzība, izriet arī no Senāta prakses (*sk. Senāta 2008.gada 10.decembra spriedumu lietā Nr. SKC-458/2008 (C28107006) un 2017.gada 31.oktobra rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. SKC-1599/2017 (C29722714)*).

[8.3] Apelācijas instances tiesa atbilstoši judikatūrai, kas izveidojusies lietās par personas goda un cieņas aizsardzību, pareizi atzinusi, ka, lai izvērtētu prasības pamatotību, vispirms ir nepieciešams konstatēt, vai strīdus rakstā ietvertās rindkopas, kas kā aizskarošas norādītas prasības pieteikumā, ir ziņas vai viedoklis, jo tikai ziņas jeb fakti ir pakļaujami patiesības pārbaudei un to pastāvēšana var tikt pierādīta, turpretī viedoklis atspoguļo personas subjektīvo vērtējumu par kādu personu, tās darbību vai kādu notikumu un nevar būt ne patiess, ne nepatiess (*sk. Senāta (paplašinātā sastāvā) 2011.gada 5.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-209/2011 (C04379105) 12.2.punktu*).

Kasācijas sūdzībā nav apstrīdēts apelācijas instances tiesas secinājums, ka atbildētājas publicētais raksts ir viedoklis, kas atspoguļo personas (autora) subjektīvu vērtējumu par citām personām, to darbību un notikumiem, un tādēļ tas nav pakļaujams patiesības pārbaudei.

[8.4] Saskaņā ar Civillikuma 2352.[1]panta pirmo daļu atbildība iestājas arī par nepamatota un aizskaroša viedokļa paušanu bez jebkādas faktiskas bāzes, tas ir, gadījumos, kad viedoklis ir rupjš un klaji aizskarošs.

Šāds secinājums izriet no minētās normas plašā formulējuma: atšķirībā no panta pirmās un otrās daļas, tā trešajā daļā vairs netiek lietots termins „ziņas", bet gan „prettiesiska goda un cieņas aizskaršana", un godu var aizskart tiklab ar nepatiesām ziņām, kā arī ar pārmērīgi aizskarošu viedokli. Normā paredzēti arī dažādi veidi, kā aizskārums var notikt – mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem.

Minētais secināms arī no normas tapšanas gaitas. Papildinot Civillikumu ar 2352.[1]pantu, Augstākās Padomes 1992.gada 24.novembra sēdē likumprojekta izskatīšanas laikā 1.lasījumā referents K. Torgāns sniedza šādu skaidrojumu: „*[..] ir paredzēts pants par goda un cieņas aizskaršanu ar tādu jaunājumu, salīdzinot ar pašreizējo Civilkodeksu, ka var šo goda aizskaršanas rezultātu novērtēt naudā. [..] mēs, darba grupa, gribējām šādu vispārinātu pantu piedāvāt*" (*sk. Latvijas Republikas pirmā sasaukuma Augstākās Padomes piektās sesijas 28.sēdes stenogrammu, 1992.gada 24.novembris*, *Latvijas Republikas Augstākās Padomes Kancelejas Protokolu nodaļas lieta Nr. 1.1., 141.-142.lpp.*).

Visbeidzot atziņa, ka Civillikuma 2352.[1]panta trešā daļa ir attiecināma arī uz viedokli, pausta Senāta 2015.gada 24.septembra spriedumā lietā Nr. SKC?204/2015 (C31370910) (*sk. 7.1.punktu*).

[9] Kā jau minēts, atbilstoši Cilvēktiesību konvencijas 10.pantam vārda brīvībai un attiecīgi viedokļa paušanai var noteikt ierobežojumus. Tomēr tiem ir jābūt izņēmuma rakstura, un jebkuru ierobežojumu nepieciešamība ir pārliecinoši jāpamato. Preses brīvība ir viens no demokrātiskas sabiedrības būtiskiem pamatiem un pamatnosacījumiem ikvienas personas attīstībai un izaugsmei. Ja medijiem netiktu nodrošināta pietiekama tiesību uz vārda brīvību aizsardzība, tie nevarētu pildīt savu tā saukto „sabiedrības sargsuņa" pienākumu demokrātiskā un tiesiskā valstī. Cilvēktiesību konvencijas 10.panta

2.punkta izpratnē šī brīvība ir attiecināma ne tikai uz „informāciju" vai „idejām", kas tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par neuzbrūkošām vai par neitrālām, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai uztrauc (*sk. ECT (Lielā palāta) 2016.gada 29.marta sprieduma lietā „Bédat v. Switzerland"*, *iesnieguma Nr. 56925/08, 48.punktu*).

Tomēr, lai sniegtu asu un negatīvu personas vērtējumu, ir jāpastāv zināmam pamatam, un viedoklis var būt pārmērīgi aizskarošs, ja tam trūkst jebkādas faktiskās bāzes (*sk. ECT 1997.gada 24.februāra sprieduma lietā „De Haes and Gijsels v. Belgium", iesnieguma Nr. 19983/92, 47.punktu, 2002.gada 26.februāra sprieduma lietā „Dichand and others v. Austria", iesnieguma Nr. 29271/95, 43.punktu*). Tādēļ ir jāvērtē, vai pastāv kādi notikumi vai cietušā paša izdarītas darbības, kas ir radījušas pamatu konkrētajam viņa personības vai darbības vērtējumam (*sk. sal. ECT 2012.gada 7.februāra spriedums lietā „Axel Springer AG v. Germany", iesnieguma Nr. 39954/08, 83.punktu*). Viedoklis arī nedrīkstētu būt izteikts klaji rupjā veidā, tomēr izvēlētās formas pamatotība un pieļaujamās kritikas robeža ir saistīta ar izteikumu kontekstu, sabiedrības interesēm un mērķi, kādēļ izvēlēti konkrētie izteikumi (*sk. sal. ECT 2009.gada 6.oktobra sprieduma lietā „Kuliś and Różycki v. Poland", iesnieguma Nr. 27209/03, 39.punktu un 2014.gada 17.aprīļa sprieduma lietā „Mladina d.d. Ljubljana v. Slovenia", iesnieguma Nr. 20981/10, 43.punktu*).

Lai gan apgabaltiesa šos kritērijus spriedumā minējusi, tomēr nav tos pienācīgi novērtējusi saistībā ar lietas faktiskajiem apstākļiem. Piekrītot kasācijas sūdzības iesniedzējas viedoklim, Senāts turpmāk norādīto apsvērumu dēļ atzīst, ka apelācijas instances secinājumi par to, ka nav konstatējama pietiekama faktiskā bāze rakstā ietvertā viedokļa paušanai un ka ir pārkāptas pieļaujamās kritikas robežas, ir izdarīts bez pietiekama pamata, jo apelācijas instances tiesa, pārkāpdama Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas, 93.panta pirmās daļas, 97.panta, 189.panta trešās daļas, 190.panta un 193.panta piektās daļas noteikumus, nav ņēmusi vērā judikatūru un nav devusi pienācīgu vērtējumu atbildētājas argumentiem, apstākļiem un pierādījumiem lietā.

[9.1] Civilprocesa likuma 432.panta otrā daļa paredz, ka apelācijas instances tiesa spriedumu taisa un sastāda šā likuma 189.-198.pantā noteiktajā kārtībā, ievērojot šajā pantā norādītās īpatnības. Civilprocesa likuma 189.panta trešā daļa noteic, ka spriedumam jābūt likumīgam un pamatotam. Proti, taisot spriedumu, tiesa vadās pēc materiālo un procesuālo tiesību normām (190.panta pirmā daļa), un tiesa spriedumu pamato uz apstākļiem, kas nodibināti ar pierādījumiem lietā (190.panta otrā daļa).

Civilprocesa likuma 430.panta otrā daļa paredz apelācijas instances tiesas pienākumu, pārbaudot un vērtējot pierādījumus, ievērot šā likuma trešās sadaļas noteikumus. Civilprocesa likuma trešajā sadaļā ietilpstošā 97.panta pirmā daļa noteic, ka tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota ar tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskās apziņas, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem. Šī panta trešajā daļā ietverts noteikums, ka tiesai spriedumā jānorāda, kādēļ tā vienam pierādījumam devusi priekšroku salīdzinājumā ar citu pierādījumu un atzinusi vienus faktus par pierādītiem, bet citus – par nepierādītiem.

Minētās normas nosaka tiesas pienākumu pārbaudīt un novērtēt visus pierādījumus, kurus tiesa pieņēmusi, kā arī izvirza tiesai vairākas prasības, kas jāievēro, lai pareizi novērtētu lietā esošos pierādījumus. Pirmkārt, pierādījumi jāvērtē to kopumā, nevis izolēti. Otrkārt, vienlaikus jāvērtē pierādījumu saturs un forma. Treškārt, jānosaka pierādījumu nozīmība saistībā ar lietā konstatētajiem apstākļiem un faktiem. Ceturtkārt, jāiedziļinās katra pierādījuma būtībā, salīdzinot to ar citiem, un gadījumā, ja konstatētas pretrunas, jānorāda pamatojums, kādēļ vienam pierādījumam dota priekšroka.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 193.panta piektajai daļai spriduma motīvu daļā jāatspoguļo tiesas nodibinātie faktiskie apstākļi, pierādījumu, uz kuriem balstīts atzinums par lietā konstatētajiem faktiem, izvērtējums, kā arī tie apsvērumi, kuru dēļ noraidīti tie vai citi lietas dalībnieku iesniegtie pierādījumi, un konstatēto strīda apstākļu juridiskā kvalifikācija.

[9.2] Kasācijas sūdzībā pamatoti norādīts, ka no sprieduma nav saprotams, kuri izteikumi attiecībā uz konkrētiem prasītājiem un kādēļ ir uzskatīti par „klaji rupjiem", kas pārsniedz pieļaujamās kritikas robežas.

Tiesa atzinusi par izteiktām klaji rupjā veidā, izsakot apvainojumus, kuri pārsniedz pieņemamās kritikas objektīvās robežas, šādas apstrīdētā raksta frāzes: „Nacionālo operu, uz vienu nakti padarot to par mūslaiku Hitlera un Staļina mantinieka Putina galma publisko namu", „valde ar /pers. C/ vadībā atdevās Kremļa un Putina lakstīgalu diriģentam un patronam /pers. I/, kā arī viņa viesiem par 129 tūkstošiem eiro", „Operas zāle bija jāpadara par Kremļa bordeli, kurā tusēt bija ļauts kaismīgākajiem putinasosiem [Putina /../]", „/pers. C/, /pers. E/ un /pers. D/ (LNO valde) atdevās Kremļa galmam Toma Džonsa mūzikas pavadībā un uz krēsliem dejojošu krievu solistu klātbūtnē, atdevās zem galdiem".

Senāts piekrīt kasācijas sūdzības argumentam, ka spriedumā nav atklāts, kuri tieši no apstrīdētajā fragmentā lietotajiem vārdiem vai frāzēm attiecībā pret katru no prasītājiem ir uzskatāmi par rupjiem un nesamērīgi aizskarošiem bez pietiekamas faktiskās bāzes: kuri attiecībā pret VSIA „LNOB" un kuri – pret fiziskajām personām. Tiesa nav ņēmusi vērā pamatoto atbildētājas iebildumu, ka ne visas norādītās frāzes vispār attiecas uz prasītājiem. No raksta acīmredzams, ka, piemēram, par „mūslaiku Hitlera un Staļina mantinieku" dēvēts Putins, par „Kremļa un Putina lakstīgalu diriģentu un patronu" – /pers. I/, par „putinasosiem" – /pers. I/ sarīkojuma viesi, nevis prasītāji konkrētajā lietā.

[9.3] Civilprocesa likuma 97.panta pirmā daļa paredz vispusīgu, pilnīgu un objektīvu pierādījumu pārbaudi tiesas sēdē.

Līdz ar to Senāts piekrīt kasācijas sūdzības argumentam, ka tiesa nevarēja sprieduma pamatošanai kā pierādījumus izmantot dažādos interneta portālos publicētus rakstus, kas nav pievienoti lietas materiāliem un attiecīgi kuri nebija pārbaudīti Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā, dodot atbildētājai iespēju sagatavot savu aizstāvības pozīciju pret tiem.

Kasācijas sūdzībā arī minēts arguments, ka apgabaltiesa nepamatoti atteikusi pieņemt tiesas sēdē iesniegto pierādījumu – publikāciju no portāla *www.diena.lv*. Tomēr Senāts secina, ka kasācijas sūdzībā ietvertā informācija par šo pierādījumu ir nepietiekama un tas arī nav pievienots kasācijas sūdzībai, lai ļautu Senātam novērtēt šī pierādījuma attiecināmību uz lietu un līdz ar to apgabaltiesas atteikuma pamatotību.

[9.4] Senāts piekrīt kasācijas sūdzības iesniedzējai, ka secinājums par faktiskās bāzes trūkumu izdarīts, nepārbaudot un nenovērtējot tos apstākļus, kurus atbildētāja bija norādījusi apelācijas sūdzībā.

Tiesa aprobežojusies ar VSIA „LNO" statūtu un Latvijas Nacionālās operas un baleta likuma vērtējumu tiktāl, ciktāl secinājusi, ka Operas nama telpu iznomāšana dažādu pasākumu rīkošanai un ziedojumu pieņemšana nav prettiesiska rīcība. Taču konkrētajā lietā nav strīda par SIA „LNOB" rīcības atbilstību likumam, proti, apelācijas sūdzībā nav apšaubītas prasītājas tiesības izīrēt telpas un pieņemt ziedojumus no fiziskajām personām. Taču apelācijas sūdzībā bija norādīts uz virkni apstākļu (*sk. lietas 2.sējuma 36.-37.lapu*), kas, atbildētājas ieskatā, varēja dot pamatu uzskatam, ka prasītāji, slēdzot konkrēto netipisko darījumu, bija rīkojušies pretēji ētikas un morāles normām, kā arī valsts un sabiedrības interesēm, bet kuru vērtējums spriedumā iztrūkst. Līdz ar to nav saprotams, kādā veidā tiesa izdarīja secinājumu, ka prasītāji ir rīkojušies atbilstoši ētikas un sabiedrības morāles normām.

Tāpat ir pareiza norāde kasācijas sūdzībā par to, ka jautājums par VSIA „LNOB" nodokļu parādiem iepriekšējās valdes laikā un labajiem finanšu rezultātiem šīs valdes darbības laikā neattiecas uz lietas izskatīšanas priekšmetu.

Turklāt tas, ka tiesas vai kādas sabiedrības daļas viedoklis par prasītāju rīcību ir atšķirīgs vai var atšķirties no atbildētājas publicētajā rakstā paustā viedokļa, nenozīmē, ka raksta autoram nebija tiesību uz savu viedokli un atbildētājai – tiesību šo viedokli publicēt.

[9.5] Apgabaltiesa norādījusi, ka tās ieskatā ir iespējams sabiedrību informēt un paust negatīvu viedokli par dažādiem notikumiem un personām, neizsakot apvainojumus, kuri pārsniedz pieņemamās kritikas objektīvās robežas, un neizsakot viedokli klaji rupjā veidā.

No sprieduma kopumā, bet jo īpaši no minētā tiesas norādījuma, var secināt, ka tiesa prasītāju goda un cieņas aizskārumu faktiski atzinusi tādēļ, ka rakstā vispār lietoti nepieklājīgi vārdi un frāzes, kas var aizvainot.

Taču tādējādi tiesa nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Cilvēktiesību konvencijas 10.panta normas un attiecīgi arī Civillikuma 2352.[1]panta trešajā daļā un likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7.panta piektajā daļā ietvertās tiesību normas, jo tiesa nav pievērsusi uzmanību judikatūrā sniegtajam skaidrojumam.

Masu informācijas līdzekļiem ir tiesības un pienākums izplatīt informāciju un pārdomas par visiem sabiedrību interesējošiem jautājumiem un pielietot arī iespējamu pārspīlēšanas vai pat provokācijas pakāpi, vai, citiem vārdiem, izteikt nedaudz pārmērīgus apgalvojumus (*sk. ECT 2002.gada 26.februāra sprieduma lietā „Dichand and others v. Austria", iesnieguma Nr. 29271/95, 41.punktu, 2006.gada 7.novembra sprieduma lietā „Mam?re v. France", iesnieguma Nr. 12697/03, 25.punktu, 2006.gada 19.decembra sprieduma lietā „Dąbrowski v. Poland", iesnieguma Nr. 18235/02, 35.punktu, 2011.gada 19.jūlija sprieduma lietā „Uj v. Hungary", iesnieguma Nr. 23954/10, 24.punktu*).

Vērtējot publikāciju, jāapsver, vai tā aplūko plašākai sabiedrībai interesējošu jautājumu, kā arī jāņem vērā sociālais un politiskais konteksts, saistībā ar kuru tā publicēta (sk. *ECT 2016.gada 22.novembra sprieduma lietā „Grebneva and Alisimchik v. Russia", iesnieguma Nr. 8918/05, 64.punktu*).

Uzbrūkoša valoda var atrasties ārpus izteiksmes brīvības aizsardzības, ja tā ir nepamatota nomelnošana, piemēram, ja vienīgais uzbrūkošā apgalvojuma nolūks bijis aizvainot. Taču rupjas vārdkopas pašas par sevi nav izšķirošas, novērtējot uzbrūkošo izteikumu, jo tām var būt vienīgi satīrisks nolūks (*sk. ECT 2016.gada 22.novembra sprieduma lietā „Grebneva and Alisimchik v. Russia", iesnieguma Nr. 8918/05, 52.punktu).*

Līdz ar to ir svarīgi nošķirt, vai publikācijā izteiktie aizskarošie apgalvojumi vai salīdzinājumi attiecas uz personas privāto vai ģimenes dzīvi vai arī uz tās profesionālo darbību, un būtiski kritēriji, izvērtējot pieļaujamās kritikas robežas, ir publikācijas mērķis un iemesli, kādēļ izvēlēti aizskaroši izteikumi.

Savukārt apgabaltiesa nav pienācīgi izvērtējusi, vai raksta pamatmērķis bija vērst sabiedrības uzmanību uz valsts kapitālsabiedrības valdes locekļu rīcību ar sabiedrībai būtisku kultūras un mākslas objektu, vai arī personiski aizvainot prasītājus. Tāpat tiesa nav vērtējusi, vai attiecīgā publikācija deva ieguldījumu publiskajās diskusijās par notikumiem, kas sabiedrībā radīja satraukumu.

Turklāt Senāts norāda, ka publikācijas mērķis un faktiskā bāze rakstā lietoto izteicienu izvēlei pārbaudāmi, novērtējot visu rakstu kopumā, nevis tikai prasības pieteikumā norādītās trīs rindkopas vai atsevišķas to frāzes.

[9.6] Senāts piekrīt kasācijas sūdzības iesniedzējai, ka tiesai arī bija jāpievērš uzmanība strīdus publikācijas žanram un rakstā lietotajiem mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem (hiperbolām, metaforām utt.), taču šajā sakarā izteiktie atbildētājas argumenti palikuši bez apgabaltiesas ievērības.

Cilvēktiesību konvencijas 10.pants aizsargā ne vien izpausto ideju un informācijas saturu, bet arī formu, kādā tā nodota (*sk. ECT 2002.gada 26.februāra sprieduma lietā „Dichand and others v. Austria", iesnieguma Nr. 29271/95, 41.punktu*). Kā jau minēts, žurnālistikas brīvība aptver arī pārspīlējumu vai pat provokācijas izmantojumu, un rupjām vārdkopām var būt vienīgi satīrisks nolūks.

Satīras žanra darbos parasti tiek dzēlīgi izsmiets vai nosodīts kāds cilvēks vai arī parādība. Lai arī parasti satīra ir humoristiska, tā nereti tiek izmantota arī kā konstruktīva sociālā kritika, kurā asprātība un ironija tiek izmantotas kā ieroči, lai pievērstu uzmanību konkrētiem jautājumiem sabiedrībā.

Satīras raksturīgās pazīmes ir pārspīlējums un realitātes sagrozīšana, kas dabiski vērsta uz provokāciju un satraukuma radīšanu. Katra iejaušanās mākslinieka vai sociālā komentētāja tiesībās uz šādu izpausmi ir jāvērtē ar īpašu rūpību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2016.gada 2 jūnija sprieduma lietā „Instytut Ekonomichnykh Reform, Tov v. Ukraine", iesnieguma Nr. 61561/08, 46.punktu*).

[10] Senāts piekrīt kasācijas sūdzības argumentam, ka apgabaltiesa nepareizi noteikusi VSIA „LNOB" valdes locekļu kritikas robežas.

[10.1] Kasācijas sūdzībā pareizi norādīts uz pilnvērtīga apstākļu vērtējuma un pienācīgas motivācijas trūkumu, tiesai izdarot secinājumu, ka attiecībā uz prasītājiem pieņemamās kritikas robežas nav plašākas un viņiem nav jābūt ar lielāku tolerances pakāpi. Apgabaltiesa nav vērtējusi atbildētājas apelācijas sūdzības argumentu, ka augstākas kritikas robežas izriet no publiskas personas statusa, un norādīto tiesu praksi šajā sakarā.

[10.2] Tiesa pati atzinusi, ka VSIA „LNOB" ir īpašs statuss valsts kultūras jomā un tā ir viens no nacionālās suverenitātes simboliem. No minētā loģiski izriet īpaša sabiedrības interese par tik sabiedriski nozīmīgu objektu un attiecīgi šādas valsts kapitālsabiedrības atrašanās sabiedrības interešu lokā. Savukārt no sprieduma nav saprotams, kādēļ tik nozīmīgas šāda rakstura valsts kapitālsabiedrības vadītāji nebūtu uzskatāmi par publiskām personām.

Līdz ar to Senāts secina, ka pārbaudāmais spriedums arī jautājumā par kritikas robežām neatbilst Civilprocesa likuma 189.panta trešās daļas, 190.panta un 193.panta piektās daļas prasībām par sprieduma likumību, pamatotību un motīvu daļas saturu.

[10.3] Senāta atzīst, ka publiskas personas statuss ir attiecināms uz plašāku personu loku nekā tikai politiķi.

Kā pareizi norādīts kasācijas sūdzībā, no Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 1998.gada 26.jūnija rezolūcijas Nr. 1165 (1998) „Tiesības uz privātumu" izriet, ka publiskas personas ir personas, kas ieņem amatus valsts institūcijās vai izmanto valsts resursus, un visas tās personas, kas ir nozīmīgas sabiedrības dzīvē: politikā, ekonomikā, mākslā, sociālajā jomā, sportā vai jebkurā citā sfērā. Šīs rezolūcijas 5.punktā arī minēts, ka publiskām personām ir jāapzinās, ka vieta, kuru viņi ieņem sabiedrībā – daudzos gadījumos pēc savas izvēles – automātiski ir saistīta ar paaugstinātu ietekmi uz viņu privātumu.

Līdzīgi, Senāta ieskatā, šādām personām ir jāapzinās, ka viņu darbība būs sabiedrības interešu lokā, kas nozīmē arī pieļaujamās kritikas plašākas robežas.

[10.4] Minētais izriet arī no ECT praksē nostiprinātajām atziņām attiecībā uz pieļaujamajām kritikas robežām pret publiskām personām, kuras apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā.

[10.4.1] Tiesa citējusi ECT sprieduma lietā *Thoma v. Luxembourg* 47.punktu, kurā norādīts, ka, pildot savus pienākumus, ierēdņi, tāpat kā politiķi, ir pakļauti lielākai kritikai nekā privātpersonas. Taču nevar apgalvot, ka ierēdņi katru savu vārdu un darbību apzināti būtu pakļāvuši pārbaudei tādā mērā kā politiķi un ka tāpēc ar tiem būtu jāapietas tāpat kā ar politiķiem, kad ir runa par viņu uzvedības kritiku (sk. *ECT 2001.gada 29.marta sprieduma lietā „Thoma v. Luxembourg", iesnieguma Nr. 38432/97, 47.punktu*).

Pirmkārt, apgabaltiesa nav ievērojusi, ka minētajā lietā personas, kas pretendēja uz atlīdzību par reputācijas aizskārumu, bija 63 mežsargi un meža inženieri, nevis valsts kapitālsabiedrības vadītāji, turklāt īpaša statusa kapitālsabiedrības vadītāji.

Otrkārt, no konkrētā citāta izriet, ka pat pret ierēdņiem (kas nav nozīmīgu objektu vadītāji vai publiskas personas) pieļaujamās kritikas robežas, lai gan ne tik plašas kā pret politiķiem, tomēr ir plašākas nekā pret privātpersonām.

[10.4.2] ECT ir atzinusi, ka augstāks iecietības slieksnis pret mediju kritiku ir ne vien politiķiem, bet, piemēram, arī personu apvienībai, kas darbojas sabiedrībai nozīmīgā jomā un piedalās sabiedrībai svarīgu jautājumu apspriedēs (*ECT 2001.gada 27.februāra sprieduma lietā „Jerusalem v. Austria", iesnieguma Nr. 26958/95, 38.-39.punkts*); privātpersonai, kas izdevusi grāmatu un izteikusies vietējā televīzijā par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem (*ECT 2009.gada 23.jūnija spriedums lietā „Bodrožić v. Serbia", iesnieguma Nr. 32550/05, 54.-55.punkts*); advokātam, kas ir pārstāvis plašāku sabiedrību interesējošā lietā un tādējādi kļuvis par plaši pazīstamu personību (*ECT 2009.gada 23.jūnija sprieduma lietā „Bodrožić and Vujin v. Serbia", iesnieguma Nr. 38435/05, 34.punkts*), apgabala virsprokuroram, kurš bija publiska persona, kas bieži parādījās televīzijā un avīzēs (*ECT 2016.gada 22.novembra sprieduma lietā „Grebneva and Alisimchik v. Russia", iesnieguma Nr. 8918/05, 60.punkts*).

[10.4.3] Arī konkrētajā lietā nav runas par jebkuru ierēdni, bet gan par valdes locekļiem VSIA „LNOB", proti, tādā valsts kapitālsabiedrībā,

kurai, kā apgabaltiesa secinājusi un kas nav apstrīdēts kasācijas sūdzībā, ir īpašs statuss valsts kultūras jomā. Šādu amatpersonu rīcība, kas saistīta ar sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem, ir pakļauta sabiedrības un žurnālistu ciešai uzraudzībai, un šīm amatpersonām ir jāpieņem lielāka kritika nekā vidusmēra iedzīvotājiem un jābūt ar lielāku tolerances pakāpi.

[11] Kasācijas sūdzībā pareizi norādīts uz apgabaltiesas kļūdaino atzinumu, ka Civillikuma 1635.panta trešā daļa nav piemērojama, jo pamats prasīt kompensāciju par goda un cieņas aizskaršanu prasītājiem izrietot no Civillikuma 2352.[1]panta trešās daļas.

[11.1] Senāts konstatē, ka Civillikuma 1635.panta pirmā daļa vispārīgi attiecas uz dažāda rakstura tiesību aizskārumiem, šī panta otrā un trešā daļa – uz morālo (nemantisko) kaitējumu dažādās jomās. Savukārt Civillikuma 2352.[1]pants, tostarp tā trešā daļa – speciāli uz vienu jomu, proti, goda un cieņas aizskārumiem.

Civillikuma 1635.panta trešā daļa paredz, ka, ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu, [..], pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums; citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda.

Tā kā Civillikuma 1635.panta trešajā daļā gods un cieņa, citu nemantisko vērtību starpā, pieminēti *expressis verbis*, tad nav pamata uzskatīt, ka šī norma uz goda un cieņas aizsardzības lietām nebūtu attiecināma. Līdz ar to minētās normas, kā arī likums „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem", jo īpaši tā 7., 21. un 28.pantā ietvertās normas, piemērojamas kopsakarā.

Ievērojot minēto, tā kā konkrētajā lietā nav runas par noziedzīgu nodarījumu, kaitējuma esība prasītājiem ir jāpierāda.

[11.2] Tomēr tas nenozīmē, ka prasītājiem būtu jāiesniedz tādi pierādījumi, kas apliecinātu, ka viņu gods (juridiskajai personai – reputācija) jeb sabiedriskais novērtējums ir mazinājies kādas konkrētas personas uztverē.

Nenoliedzami, gods un reputācija ir parādības, kas ir tieši atkarīgas no sabiedrības uztveres. Taču kaitējuma pierādīšanas pienākums nenozīmē tikai un vienīgi pierādījumus par to, ka kaitīgās sekas ir iestājušās kāda konkrēta sabiedrības locekļa vai locekļu uztverē, bet gan tādu pierādījumu kopumu, kas, novērtēti saskaņā ar Civilprocesa likumā nostiprinātajiem pierādījumu vērtēšanas noteikumiem, līdz pietiekamas ticamības pakāpei rada tiesai pārliecību par goda un reputācijas samazinājumu sabiedrības uztverē (*sk. sal. par kaitējuma pierādīšanu juridiskās personas reputācijai Senāta 2018.gada 4.jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-103/2018 (C04494311) 14.3.punktu*).

[11.3] Savukārt fakti, kas raksturo kritērijus, kuri var ietekmēt atlīdzības apmēru, prasītājam atbilstoši Civilprocesa likuma 93.panta pirmajai daļai ir jāpierāda pat lietās, kurās morālais kaitējums ir prezumējams, un tie tiesai, savukārt, ir likumā noteiktajā kārtībā jānovērtē (*sk., piemēram, Senāta 2017.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKC-277/2017 (C27159214) 16.2.punktu, 2017.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKC-379/2017 (C27159314) 12.2.punktu, 2019.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr. SKC-239/2019 (C30755816) 9.3.punktu*).

[12] Senāts atzīst par pamatotiem kasācijas sūdzības argumentus, ka pat gadījumā, ja tiesa konstatē nemantiskā kaitējuma esību, Rīgas apgabaltiesa, nosakot nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmēru VSIA „LNOB" labā, nav pareizi piemērojusi Civillikuma 5.pantu, 1635.panta otro daļu un 2352.[1]panta trešo daļu un nav atlīdzības apmēru pienācīgi motivējusi.

[12.1] Saskaņā ar Civillikuma 1635.panta otro daļu atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas. Arī Civillikuma 2352.[1]panta trešā daļa paredz, ka par personas goda un cieņas prettiesisku aizskārumu dodamās atlīdzības apmēru nosaka tiesa.

[12.1.1] Civillikuma 5.pants noteic, ka, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

Šajā normā minētā taisnības apziņa, pēc kuras jāspriež, kad jānosaka kompensācija pēc tiesas ieskata (tostarp nemantiskā kaitējuma atlīdzība), nav konkrētās tiesas vai tiesneša subjektīvā izpratne, bet gan jāizsecina no *ratio legis*.

Šāds uzskats nostiprināts arī tiesību doktrīnā: ar taisnības apziņu ir jāsaprot objektīva sabiedrības vairākuma apziņa par taisnību, kas tikusi kodificēta tiesību normās un kas tiesnesim jāizsecina no *ratio legis*; tātad tiesnesim taisnības meklējumos ir jāaprobežojas ar pastāvošo tiesību analīzi, kuras gaitā jānoskaidro, kā likumdevējs ir uzskatījis par taisnīgu risināt līdzīgas situācijas, un no tā jāizsecina, kā likumdevējs būtu risinājis konkrēto situāciju, tas ir, jāpielieto tiesību tālākveidošana ar tiesību analoģijas palīdzību (*sk. Grudulis M. Tiesas ieskats kā tiesību metode // Jurista Vārds, 22.02.2005., Nr.7.*).

Novērtējot tiesību aktus, kuros likumdevējs konkretizējis nemantiskā kaitējuma atlīdzības noteikšanas kritērijus, redzams, ka tādi atrodami Civillikuma 1635.panta otrajā daļā (kaitējuma smagums un sekas), gan arī, piemēram, Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta pirmajā daļā. Lai gan šis likums konkrētajā gadījumā tieši nav piemērojams, tomēr tā 14.panta pirmajā daļā noteiktās vadlīnijas (*nemantiskā kaitējuma atlīdzinājumu nosaka atbilstoši aizskarto tiesību un ar likumu aizsargāto interešu nozīmīgumam un konkrētā aizskāruma smagumam, ņemot vērā iestādes rīcības tiesisko un faktisko pamatojumu un motīvus, cietušā rīcību un līdzatbildību, kā arī citus konkrētajā gadījumā būtiskus apstākļus*) var kalpot par pamatu taisnības apziņas jēdziena konkretizēšanai.

[12.1.2] Līdz ar to tiesai, izskatot lietu par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu, ir ne tikai jānosaka atbilstoša atlīdzība, bet arī jāpamato, kādēļ tā uzskatījusi atlīdzību par atbilstošu taisnības apziņai un vispārīgiem tiesību principiem. Pamatojumam jāparāda, ka tiesa ir ņēmusi vērā un izvērtējusi visus atlīdzinājuma noteikšanā būtiskos apstākļus un, nosakot atlīdzinājumu, nav balstījusies tikai uz saviem subjektīvajiem ieskatiem, bet gan uz racionāliem juridiskiem apsvērumiem.

Ievērojot minēto, nemantiskā kaitējuma atlīdzības noteikšanā tiesai jāņem vērā tādi kritēriji, kā, piemēram, aizskarto tiesību un interešu nozīmīgums, kaitējuma raksturs un smagums (tostarp tā ilgums, personas fiziskais un psiholoģiskais ierobežojums), kaitējuma nodarīšanas apstākļi, pārkāpēja attieksme, cietušā rīcība savu tiesību aizsardzībai, kaitējuma sekas (tostarp seku neatgriezeniskums).

Minētie kritēriji nostiprināti Senāta judikatūrā (*sk., piemēram, Senāta 2017.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKC-277/2017 (C27159214) 15.punktu, 2017.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr. SKC-379/2017 (C27159314) 11.punktu, 2015.gada 28.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-151/2015 (C29719410) 16.4.-16.6.punktu, 2019.gada 3.jūlija sprieduma lietā Nr. SKC-239/2019 (C30755816) 9.2.punktu*).

[12.1.3] Tieši attiecībā uz goda un cieņas aizsardzības lietām Senāta judikatūrā arī precizēts, ka iespējamie kritēriji, kas ņemami vērā, nosakot mantiskās kompensācijas apmēru, ir nepatiesu, godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanas publiskums, plašums, šā aizskāruma smagums attiecībā uz personu, sekas, ko radījusi godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšana, pušu personība u.c. (*sk. Augstākās tiesas tiesu prakses apkopojuma „Goda un cieņas civiltiesiskā aizsardzība" (2000.-2018.) 24.lpp.*).

Noteiktā kompensācija nedrīkst būt nesamērīga, un tai ir jānodrošina līdzsvars starp vārda brīvību un goda un cieņas aizsardzību. Proti, jāgūst pārliecība, ka konkrētajā gadījumā noteiktās kompensācijas radītais efekts nav tāds, ka tas pilnībā liegtu tiesības uz vārda brīvību un atturētu atbildētāju izteikties par sabiedrībai būtiskiem jautājumiem. Jāņem vērā, vai piespriežamā summa izpildīs trīs galvenās funkcijas – taisnīguma, prevencijas un samierināšanas funkciju (*sk. Senāta (paplašinātā sastāvā) 2011.gada 5.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-209/2011 (C04379105) 14.1.punktu,*

2012.gada 17.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-637/2012 (C04269507) 14.1.punktu).

[12.2] Lai gan apgabaltiesa norādījusi uz 12.1.3.punktā minētajiem kritērijiem, tomēr tos pilnvērtīgi un pareizi nav piemērojusi.

[12.2.1] Tiesa ir vērtējusi tikai viedokļa izplatīšanas publiskumu un plašumu, taču vispār nav pievērsusies tādiem būtiskiem kritērijiem kā iespējamā aizskāruma smagums un sekas. Tiesa nav konstatējusi, ka strīdus publikācija būtu jebkādi ietekmējusi VSIA „LNOB" komercdarbību un peļņu.

[12.2.2] Tiesa pamatoti atsaukusies uz Augstākās tiesas judikatūras atziņu, ka atskaites punkts morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai ir nevis prasītāja pieprasītā summa, bet gan nodarītais kaitējums (kaitējuma raksturs, tā nodarīšanas apstākļi u.tml.), bet sprieduma motivācija neliecina, ka apgabaltiesa šo atziņu būtu saistījusi ar lietā konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem.

[12.2.3] Tāpat spriedumā trūkst aizskarto tiesību un interešu nozīmīguma vērtējuma.

Nosakot atlīdzinājumu par nodarītu nemantisko kaitējumu, tiesa pauž savu nostāju par aizskarto tiesību un paša tiesību aizskāruma nozīmīgumu. Pārāk augsts atlīdzinājuma apmērs par nodarītu kaitējumu personas godam, cieņai vai reputācijai var nebūt adekvāts, ja to salīdzina ar nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmēriem, ko tiesas citās lietās noteikušas par nodarītu kaitējumu personas dzīvībai, veselībai, dzimumneaizskaramībai vai brīvībai.

[12.3] Judikatūrā atzīts, ka atbilstoši vienlīdzības principam morālā kaitējuma atlīdzinājuma noteikšanā jāņem vērā arī citos (jo sevišķi – salīdzināmos) gadījumos noteikto atlīdzinājumu veids un apmērs. Salīdzināmos gadījumos atlīdzinājumam jābūt līdzīgam, bet atšķirīgos gadījumos – atšķirīgam. Protams, tiesu praksi lietās par morālā kaitējuma atlīdzību nevar uzskatīt par vienīgo kritēriju morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai, taču neapšaubāmi tā izmantojama kā viens no palīgavotiem atbilstīga atlīdzinājuma noteikšanai. Tiesai ir jāizvērtē, kā atlīdzinājumu šajās lietās ir ietekmējis kaitējuma raksturs un nodarīšanas apstākļi. Savukārt šo lietu faktiskie un tiesiskie apstākļi jāaplūko kontekstā ar konkrētās izskatāmās lietas apstākļiem. Šāda prasība izriet ne tikai no tiesiskās vienlīdzības principa, jo jāņem vērā, ka, nosakot atlīdzinājumu par nodarīto morālo kaitējumu, tiesa pauž savu nostāju par aizskarto tiesību un paša tiesību aizskāruma nozīmīgumu (*sk. Senāta (paplašinātā sastāvā) 2011.gada 5.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-209/2011 (C04379105) 14.3.punktu, 2012.gada 17.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC-637/2012 (C04269507) 14.2.punktu*).

[12.3.1] Nav saprotams, kādēļ tiesa noraidījusi atbildētājas argumentu, ka līdz šim lietās par personas goda un cieņas aizskārumu kompensācijas apmērs noteikts robežās no 100 līdz 5 000 latiem (7 114,36 *euro*), kas pamatots ar vairāku spriedumu analīzi (*sk., piemēram, Senāta (paplašinātā sastāvā) 2011.gada 5.oktobra sprieduma lietā Nr. SKC?209/2011 (C04379105) 14.3.punktu*), tā vietā atsaucoties tikai uz vienu 2002.gada spriedumu. Viens atsevišķs spriedums neliecina par pastāvošo tiesu praksi kopumā. Turklāt tiesa nav analizējusi, vai un kā konkrētās lietas apstākļi būtu salīdzināmi ar izskatāmo lietu, un nav pamatojusi, kādēļ konkrētajā gadījumā būtu piedzenama vairākas reizes lielāka atlīdzība.

[12.3.2] Fakts, ka morālā kaitējuma atlīdzības lietās ir tendence pieaugt kompensācijas apmēram, nav vispārzināms, uz ko pamatoti norādīts kasācijas sūdzībā.

Turklāt šo secinājumu apgabaltiesai nebija nekāda iemesla pamatot ar „publiski pieejamo informāciju par t.s. Zolitūdes traģēdijā cietušajiem labprātīgi izmaksātajām summām", jo, pirmkārt, spriedumā šī informācija nav konkretizēta. Otrkārt, labprātīgi izmaksātas summas nav tiesu praksē noteiktas atlīdzības. Un, treškārt un galvenokārt, tiesa nav motivējusi, kādēļ un kādā veidā konkrētā lieta būtu salīdzināma ar Zolitūdes traģēdijas lietām, jo īpaši ņemot vērā ievērojami atšķirīgo aizskarto nemantisko labumu nozīmīgumu.

[12.3.3] Senāts nenoliedz, ka atlīdzību apmērs laika gaitā var mainīties, parasti – pieaugt, jo jāņem vērā gan naudas vērtības kritums un cenu pieaugums valstī (inflācija), gan tas, ka sabiedrības attīstība un labklājības pieaugums ļauj pievērst vairāk uzmanības un resursu nemateriālo vērtību aizsardzībai.

Tomēr konkrētajā lietā piespriestā summa 50 000 *euro* būtiski atšķiras no attiecīgās kategorijas lietās piedzītajām summām, turklāt, kā jau minēts, tā spriedumā noteikta bez pietiekamas piemērojamo kritēriju analīzes un argumentācijas.

[12.3.4] No ECT spriedumiem izriet, ka, nosakot ļoti augstu atlīdzinājuma apmēru, kas pārsniedz iepriekš līdzīgās lietās noteikto atlīdzinājuma apmēru, tas ir jo īpaši jāpamato (*sk. ECT 2005.gada 22.februāra sprieduma lietā „Pakdemirli c. Turquie", iesnieguma Nr. 35839/97, 59.punktu; 1995.gada 13.jūlija sprieduma lietā „Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom", iesnieguma Nr. 18139/91, 49.-50.punktu*).

[12.4] Pārmērīga kompensācija nenodrošina līdzsvaru starp vārda brīvību un goda un cieņas (reputācijas) aizsardzību, liedz tiesības uz vārda brīvību un attur plašsaziņas līdzekļus izteikties par sabiedrībai būtiskiem jautājumiem.

[12.5] Šādos apstākļos Senāts atzīst, ka pārbaudāmais spriedums neatbilst Civilprocesa likuma 97.panta noteikumiem par pierādījumu vērtēšanu un 189.panta trešās daļas, 190.panta un 193.panta piektās daļas prasībām par sprieduma likumību un pamatotību.

[13] Senāta ieskatā iepriekš izklāstīto argumentu kopums ļauj secināt, ka konstatētie trūkumi materiālo tiesību normu iztulkošanā un piemērošanā un procesuālie pārkāpumi lietai nozīmīgo apstākļu noskaidrošanā, pierādījumu novērtēšanā un spriedumā izdarīto secinājumu pamatošanā vērtējami kā tādi, kas varēja novest pie lietas nepareizas izspriešanas. Tas dod pamatu sprieduma atcelšanai.

[14] Lai gan ir vispārīgi pareizs kasācijas sūdzībā norādītais, ka tiesai, izskatot lietu, jāievēro neitralitāte, objektivitāte un jānodrošina pušu līdztiesība un sacīkste, tomēr, ievērojot iepriekšminētos apsvērumus, kuru dēļ jau ir konstatēts pietiekams pamats sprieduma atcelšanai, apgabaltiesā notikušās tiesas sēdes norisei vairs nav nozīmes pārsūdzētā sprieduma likumības pārbaudē un attiecīgi Senātam nav nepieciešamības šos faktiskos apstākļus pārbaudīt.

Vienlaikus attiecībā uz tiesību normu iztulkošanu Senāts norāda, ka ne Civilprocesa likuma 184.panta pirmā daļa, ne kāds cits Civilprocesa likuma pants neliedz tiesas debatēs runāt puses pilnvarotajam pārstāvim, kas nav advokāts. Civilprocesa likuma 184.panta pirmā daļa noteic, ka tiesas debatēs pirmais runā prasītājs vai viņa pārstāvis, pēc tam – atbildētājs vai viņa pārstāvis. Tātad ierobežojums noteikts tādējādi, ka debatēs izsakās vai nu puse pati, vai tās pārstāvis, neatkarīgi no tā, vai šis pilnvarotais pārstāvis ir advokāts vai nav. Tāpat likumā nav ierobežojuma pārstāvju skaitam, kuri drīkst izteikties debatēs, ja vien tiesa šos pārstāvjus pielaidusi pārstāvēt pusi, ja katrs no pārstāvjiem runā par atšķirīgu lietas aspektu un ja tiesības izteikties debatēs vairākiem pārstāvjiem tiek izmantotas labā ticībā.

[15] Atceļot spriedumu, saskaņā ar Civilprocesa likuma 458.panta otro daļu SIA „TV NET" atmaksājama drošības nauda 300 *euro*.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu un 475.pantu, Senāts

nosprieda:

atcelt Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017.gada 24.janvāra spriedumu un nodot lietu jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesai.

Atmaksāt SIA „TV NET" drošības naudu 300 EUR (trīs simti *euro*).

Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore referente Z. Pētersone

Senatore I. Lauka